Large Paper Copy

HISTORIE

VAN DEN

AMSTERDAMSCHEN

SCHOUWBURG.

UITLEGGING

DER

TYTELPRENT.

Hier ziet men Amsterdam tot in de ziel bewoogen,
't Verlies betreuren van haar' Bykorf, door den brand
Geheel vernield. De Faam komt uit de vlam gevloogen,
En melt den Helicon des Schouwburgs droeven ſtand.
Apollo ſtaat verbaast. Het Zangchoor is verſlaagen.
Thalia zwymt en werpt haar ſpeeltuig tegen de aard:
Melpomené ontroert, en helpt haar zuster klaagen;
Terwyl de rook vast klimt en Pegaſus vervaart:
Men hoort niet meer 't geluid der zoete Melodyen
Van de Eedle Dichtkonst, neen! de By zwerft heen en weêr.
Men ziet den ouden Stok en 't teder Weesje ſchrijen.
Helaas! hun vreugd heeft uit: de Schouwburg is niet meer:
Men ziet die in 't verſchiet door 't doodlyk vuur verſlinden.
Het beeld van VONDEL, met zyn Gysbrecht, en 't geen wy
Hier op den Voorgrond by elkaêr verzamelt vinden,
Zyn Eeretekens van de ſchoonſte Poëzy.
Dus ſchetst de Tekenkunst ons, door haar groot vermogen,
Den Jammerlyken ſtaat des Schouwburgs voor onze oogen.

J. F.(okke)

HISTORIE

VAN DEN

AMSTERDAMSCHEN SCHOUWBURG.

MET FRAAIJE AFBEELDINGEN.

Te AMSTERDAM,
By G. WARNARS, en P. DEN HENGST.
MDCCLXXII.

VERKLAARING,

VAN HET

VIGNET.

Ziet hier Melpomené, op 't grievendſte aangedaan,
Haar prachtig treurtooneel in puin en asch vergaan;
Wie kan in dit tafreel, uit al de tedre trekken
Van 't deftige gelaat, haar droefheid niet ontdekken,
Daar zy als raadloos, Kroon en Scepter werpt ten grond?
De geestige Thalie, die 't leerzaam Blyſpel vond,
Volgt haare zuster naa, verbant van 't minzaam wezen
Die gulle vrolykheid, weleer daar in te leezen,
Terwyl ze als buiten hoop, van 't ſpeeltuig zich ontdoet.
De Korf, waar in de Kunst door Yver wierd gevoed
Met kern der Poëzy, zien zy met droevige oogen
Te jammerlyk verwoest; de nyvre zwerm vervloogen,
Verjaagt door 't hevig vuur uit dit hun kunstig huis.
Gints ligt de Scepter, Kroon, Bazuin, het Mom, en 't gruis
Dier beeldtenisſen, die hun maakers arbeid kroonden,
En deftigheid en kunst voor 't grootsch tooneel vertoonden.
Doch wat blyft onverſchoond, daar 't vuur den meester ſpeelt.

De Brand des Schouwburgs, hier in 't kleen mêde afgebeeld,
Word door Historikunde al bevend gaê geslaagen;
Zy tracht des Schouwburgs lot vergeetenheid te ontdraagen,
Opdat hy blyv' geroemd by 't laate nageslagt.
Zy trekt, uit Schriften door haar vlyt by een gebragt,
En hier ten toon gespreid, nog veel' merkwaardigheden,
Om haar geschiedenis op 't fraaiste te bekleeden,
Dus blyft myn Schouwburg nog, al schoon gesloopt door brand,
In wezen, door haar Pen, en 's Kunstgraveerders hand.

M. D. B.

B E-

BERICHT,

VAN DE

UITGEVERS.

De Historie van den Amsterdamschen Schouwburg ziet eerder het ligt dan wy in den beginne gedagt hadden. Wy zyn hier toe genoopt door het verlangen der Liefhebbers, welken wy verfoeken dit Werkje niet te laten inbinden voor dat de overige Plaaten uitgegeven zyn, met welke zoo veel spoed gemaakt word, als eene fraaije uitvoering toelaat.

Om dit Werkje alle mogelyke sieraad by te zetten, hebben wy moeiten nog kosten ontzien, en het boven onze belofte, met eene uitvoerige Tytelplaat van den Konstenaar S. FOKKE, *en een fraay Vignet, door den konstigen* N. V. D. MEER Junior, *met derzelver digtkundige Uitleggingen, verrykt.*

De

De Vaerzen in dit Werkje geplaatst, zyn door een kundige hand nagezien; van vele andere, die ons vriendelyk zyn toegezonden, hebben wy geen gebruik konnen maken, blyvende egter aan de Zenders daar van by dezen ten hoogsten verpligt.

Wy beloven ons dat het een en ander de goedkeuring zal wegdragen, en wenschen de lezers veel genoegen in het doorlezen van dit Verhaal.

BERICHT AAN DEN BINDER.

H I S-

HISTORIE

VAN DEN

AMSTERDAMSCHEN

SCHOUWBURG.

NAatuurlyker wyze is het te verwagten dat Luiden, die met vooroordeelen tegen Tooneelſpeelen en openbaare Vertoonplaatſen zyn ingenomen, den geweldigen en beklaaglyken brand van den Amſterdamſchen Schouwburg, zullen aanmerken als een nieuw bewys voor de regtmatigheid hunner ongunstige begrippen, wegens dergelyke uitſpanningen. Het beste middel, om alle verkeerde bedenkingen daaromtrent tegen te gaan is, onzes agtens, de onkunde, waaruit zy veelal geboren worden, weg te nemen, regte denkbeelden wegens de bedoeling der Schouwburgen aan te kweeken, en elk gelegenheid te geven om te weten uit welke beginſelen, en door hoedanige middelen het Amſterdamsch Tooneel tot dien ſtaat gekomen is, waarin men het eenen geruimen tyd voor, en by de noodlottige gebeurtenis, welke onze Inleiding.

A Va-

Vaderlanders nimmer vergeten zullen, gezien heeft. Met zulk een oogmerk, onderneemen wy de opkomst, den voortgang en ondergang van den gemelden Schouwburg, uit de egtste Berigten, welke wy hebben kunnen magtig worden, op te maken.

Oorsprong der Schouwspelen.

Onnoodig is het over den oorsprong en aanwas der Schouwspelen breed uit te weiden; alleenlyk meenen wy 'er zoo veel van te moeten zeggen, als dienen kan om het einde, waartoe zy aangeregt, en de wyze waar op zy in ons Vaderland tot stand gebragt werden, te doen kennen.

De zugt der Helden om hunne daden te vereeuwigen, moet ongetwyfeld als de voorname oorzaak van Gezangen en Vertooningen worden aangemerkt. In de Hoofdsteden der oude Waereld, vonden zulke oefeningen groote toejuiching, dewyl zy niet slegts beschouwd werden als middelen om dappere Mannen in hunne edelaartige poogingen te versterken, maar ook als prikkels om de Nakomelingen tot het navolgen van de heldhaftige bedryven der Voorzaten op te wekken. Aan deze oorzake moet men de zegepralen der Romeinen, de jaarlyksche Lykrede, die door den welsprekendsten der Athenienseren ter eere der geenen, die in dat Jaar ten dienste van het Vaderland gebleven waren, werd uit-

ge-

gesproken, en meer andere belooningen der ware kloekmoedigheid, toeschryven. Reeds vroeg was men van begrip dat Gezangen, dat uitgesprokene of geschrevene Verhalen, ruim zoo geschikt waren om den lof der Helden aan de vergetelheid te onttrekken, als steenen gedenkteekens of opgeregte standbeelden. Het was by de Ouden zoo wel roemwaardig groote daden in geschriften te verheffen, als groote daden te verrigten. Schoon de geleerdheid onder onze Voorvaders, de oude Duitschers en Batavieren, in verre na niet in zulk eenen bloeijenden staat was als onder hunne Vyanden, weken zy egter in de zugt om blyken van heldenmoed te geven, en dapperheid aan te moedigen, voor Grieken noch Romeinen. Toen de Letteren en Schriften by hun nog onbekend waren, hadden zy reeds eene soort van Zangers of Digters, *Barden* geheten, die de treffelyke bedryven hunner Oorlogshelden, op hunne wyze, den Nakomeling in Gezangen overleverden; die in 't geheugen bewaard werden, en het eenigste slag van Jaarboeken onder dit Volk, uitmaakten (*a*). Toen deze Bardzangen, door

Opkomst der Rederykeren.

(*a*) G. BRANDT *de Jonge*, Inleiding tot de Beschryving der zes middelste Vertooningen, van de Opkomst der Batavieren. In de uitgave zyner Gedichten

door den tyd en de veranderingen welke alle aardsche Staten onderworpen zyn, by onze Voorouderen geheel in vergetelheid geraakt waren, schynt het, dat omtrent het midden der vyftiende Eeuwe, onder het blaken der Hoeksche en Kabbeljaauwsche oneenigheden, in verscheidene plaatsen van Nederduitschland (en in het byzonder in Holland) de Rederykers, eene soort van Digters en Tooneelspelers te gelyk, zyn opgekomen (*b*). Dezen maakten niet slegts Gezangen, om de deugden van groote mannen te verheffen, maar rigtten ook Schouwspelen aan, om heldendaden of andere gebeurtenissen van belang naar het leven te vertoonen. Die nieuwe Digters noemden de plaatsen, waar zy hunne vergaderingen hielden met den naam van Kamers, en waren zelven bekend onder dien van Kameristen. Sedert hunne opkomst schynt 'er een geruime tyd verlopen te zyn eer hunne oefeningen te Amsterdam, door eenige gunstbewyzen van de zyde der Regeeringe, werden aangemoedigd. Niet voor het Jaar 1518. toonden Burgemeesteren te begeeren dat de Rederykers, die in verscheidene Steden van ons Vader-

ten van het Jaar 1649. bladz. 252 enz. J. WAGENAAR, Vaderl. Historie, D. I. bladz. 28.

(*b*) J. WAGENAAR, als bov. D. IV: bladz. 13.

Vaderland: als in 's Hage, te Leiden, Gouda en Alkmaar, reeds lang gebloeid hadden, ook in hunne Stad voortgang hebben zouden. Want op den Vier-en-twintigften van Wynmaand des gemelden Jaars, namen zy het befluit om hun Negen-en-twintig Guldens en vier Stuivers te vergoeden, eene fom die zy ter opregtinge van hunne Kamer, die waarfchynlyk boven de Waag gehouden werd, hadden uitgefchoten; en om de Jaarlykfche Kamerhuur, of ten minften een gedeelte van dezelve, uit Stads Kasfe te doen betalen. Hier hield men zich bezig met het beoefenen van Taal- en Digtkunst, en ook met het maken van Spelen, die doorgaands Schriftuurlyke of Zedelyke ftoffen behelsden, en in het openbaar voor den Volke vertoond werden (*c*).

De gunst, welke den Rederykeren door de Regeering van Amfterdam bewezen werd, was van dat gevolg, dat eerlang in de gemelde Stad meer Kamers tot ftand kwamen, alwaar men van tyd tot tyd Bly- of Klugtfpelen, die onder den naam van *Batementen* bekend waren, vertoonde. By het doorbreeken der Hervormde Leere, toonden velen der Amfterdamfche Kameristen zich

Hunne Kamers te Amfterdam.

(*c*) J. WAGENAAR, Amfterd. enz. IIde ftuk, in Folio, *bladz.* 392.

zich genegen om de hervorming te bevorderen, door in hunne ſpelen op de verbetering der zeden aan te dringen, en onderrigtingen wegens Geloofszaken voor te dragen. In eene Kamer, die in den Jare 1533. buiten kennis van het Geregt was opgerigt, had men, in het laatst van Wintermaand van dat Jaar, een *Batement* of Blyſpel vertoond, waarin de Geestelykheid wat al te onvoorzichtig doorgeſtreken en beſchimpt werd. Dit deed de gunst der Regeeringe in ongunſte veranderen, en bragt zelfs te weeg dat de leden der gemelde Kamer, die uit negen Perſonen beſtond, tot eene Bedevaart naar Rome veroordeeld werden. Tevens vond men goed het ſpelen van eenige openbare *Batementen*, voor en aleer dezelven by den Geregte onderzogt en toegelaten zyn zouden, te verbieden (*d*).

De Oude Kamer, *in Liefde bloeijende.*

Van dien tyd af ſchynt het dat alle de Rederykers-kamers uit de Stad verdwenen zyn, behalven de oudſte, welke men met reden mag denken dat, van hare eerſte opregtinge af tot na de verandering der Regeeringe, in ſtand gebleven is, en uit dien hoofde den naam van de *Oude Kamer* gedragen heeft. Zy had, volgens de gewoonte dier tyden, haar *blazoen* of zinnebeeldig Wapen, zynde een Kruisbeeld, met den Ege-

(*d*) J. WAGENAAR, als boven, *bladz.* 392, enz.

Eglantier onder den doornen, en deze Zinspreuk, IN LIEFDE BLOEIJENDE; Volgens sommigen, was zy in het regt om dit blazoen te mogen voeren, door Keizer Karel den V^den, bevestigd geworden. Hoe veel zy ter bevorderinge van de zuiverheid en netheid onzer Moedersprake heeft toegebragt, blykt uit de schriften en gedichten, die door haare taalgeleerden zyn uitgegeven. Omtrent het Jaar 1584. bloeide zy als eene doorlugtige School onzer Landtale. *Henrik Laurensz. Spieghel*, *Dirk Volkaartsz. Koornhert*, *Roemer Visscher* en anderen arbeidden met vereende poogingen, om bastaard-woorden uit onze sprake te verbannen, misslagen in de gemeene spreekwyzen aan te toonen, verbeteringen daaromtrent voor te dragen, en vaste regels, vooral ter onderscheidinge van de geslagten der zelfstandige Naamwoorden, op te geeven, waarvan de *Tweespraak van de Nederduitsche Letter-kunst*, welke zy in den Jare 1584. gemeen maakten, een genoegzaam bewys verstrekt. In het Jaar 1585, na het overgaan van Antwerpen, kwamen 'er twee Brabantsche Kamers te Amsterdam, welker eene, *de witte Lavender* genaamd, ten Zinspreuk voerde, *Uit levender Jonst.* De andere, die niet lang stand hield, had tot blazoen het *Vygeboomken*, met de Byspreuk, *Het zoet vergaaren.* De Oude Kamer

Twee Brabantsche Kamers.

mer, en vermoedelyk ook eene der twee anderen, werd toen gehouden in de Nes, boven de kleine Vleesch-hal. Nog ſchynt 'er eene Rederykers-kamer geweest te zyn op het Rokin, op eene der Zolders van de Marien-Kerke, ſtaande op den Zuiderhoek van 't Kalfvels- of Pens-ſteegje. —— Onder deze drie bleef egter de Oude Kamer de vermaardſte. Verſcheidene Leden der Regeeringe, en andere aanzienlyke luiden der Stad hielden 'er niet ſlegts de hand aan, maar toonden zich ook genegen om in hare vergaderingen tegenwoordig te zyn. Om de noodige kosten goed te maken, betaalde (gelyk men in een oud Rekenboek gemeld vindt,) ieder der Leden Jaarlyks anderhalve Gulden, en onder dezen behoorden in het Jaar 1581. vyf Burgemeesters, verſcheidene Schepens en Raden, en veele treffelyke Burgers, welker namen wy niet noodig oordeelen onzen Lezeren op te geven, dewyl zulks ter bereikinge van ons oogmerk weinig dienen zoude, en zy by de Schryveren, wier geleide wy voornamelyk volgen, gevonden worden (*e*).

Van meer belang is het te melden dat uit het

(*e*) G. BRANDT *de Jonge*, als boven, *bladz.* 261, enz. J. WAGENAAR, Amſterdam, enz. als bov. *bladz.* 393 enz.

het midden van deze Vergaderinge de uitnemendſten onzer Hollandſche Digteren zyn voortgekomen. Luiden van beproefde geleerdheid, die onder deze Kameristen waren, hebben den onvergelykelyken HOOFT en den grooten VONDEL, den eerſten lust tot de kennis der Nederduitſche Taal- en Digtkunde ingeboezemd. Hier zyn waarſchynlyk, kort voor en na het Jaar 1600, twee Treurſpellen van HOOFT, *Achilles* en *Polyxena* en *Theſeus* en *Ariadne*, vertoond geworden. Uit eenen zyner Brieven in den Jare 1611. aan Dr. *Johan ten Grootenhuis*, Oud-Schepen en Raad der Stad Amſterdam, geſchreven, blykt dat hy gaarne het zyne wilde toebrengen om den bloei der Oude Kamer te bevorderen. Door de Brabantſche Kamer *Uit levender Jonst*, werd in het Jaar 1612. VONDELS *Paſcha* ten Tooneele gevoerd. Ook ſpeelde men op beide de Kamers de Spelen van den vernuftigen BREDERO. Omtrent het Jaar 1615. was 'er reeds merkelyke twist ontſtaan tusſchen de Kamer *in Liefde bloeijende* en *Uit levender Jonst*. Die, welke *Het zoet vergaaren* ten Zinſpreuke voerde, was toen in het geheel niet meer in wezen. Daarenboven lagen de Leden der Oude Kamer ook met elkanderen overhoop, en verliepen, de eene na den ander. Eenigen, gelyk uit de klagten van BREDERO blykt, waren te

Twist tusſchen de Kamers.

onvrede, omdat men van de oude gewoonte, volgens welke geleerde of aanzienlyke mannen tot hoofden der Kamer moesten verkoren worden, was afgeweken; en nu geringe en onkundige luiden benoemde, die der Schouwplaatse tot oneer verstrekten, en zich door vleijeryen lieten overhalen om de rollen aan onbekwamen uit te deelen (*f*).

Op de Oude Kamer wordt ten voordeele van het Oude-Mannenhuis gespeeld.

De kosten, die op het spelen liepen waren eenen tyd lang door de Kameristen zelven, of door de Stad gedragen geworden, welk laatste ten aanzien van de Oude Kamer zekerlyk heeft plaats gehad. Doch in het Jaar 1615. was het reeds eenige Jaren gebruiklyk geweest dat men de toekykers iets liet betalen, en de ontvangene Penningen afstond aan het Oude-Mannenhuis, welks Regenten de kosten, die tot het spelen moesten gemaakt worden, ook voor hunne rekening genomen hadden. Volgens berigt van SAMUEL COSTER, beliep het voordeel, dat het gemelde Godshuis, na dat BREDERO en hy de hand ernstiglyk aan de Kamer gehouden hadden, in minder dan tien maanden, na aftrek van alle onkosten overhield, meer dan tweeduizend Guldens; waarby nog kwam dat de Kamer in klederen en andere behoeften in dien tusschen tyd

(*f*) J. WAGENAAR, als boven, *bladz.* 394.

tyd merkelyk was verrykt geworden. Ongetwyffeld vond COSTER hierin eene ſterke aanmoediging om het ontwerp, waarmede hy zich omtrent het Jaar 1616. bezig hield, voort te zetten. Het beſtond hierin, dat hy eene nieuwe Kamer, die hy de Academie noemde, wilde oprigten, in verwagtinge dat dezelve met behulp der Oude, een geheel Godshuis zoude kunnen voeden. Na ſterke tegenkantingen van velen, die zich te onregt den naam van Rederykers aanmatigden, maar by hem voor *een hoope Molicken* gehouden werden, gelukte het hem eindelyk zyn oogmerk, te bereiken. Verſcheidene luiden van geleerdheid en aanzien begunstigden zyne onderneming; de Regeering ſtond hem een erf af, op de Keizersgragt tusſchen de Beeren- en Runſtraten, en *Coster* zag daar eerlang zyne *Academie*, die ook de *Duitſche* of *Nederduitſche Academie* genaamd werd, en welke hy op zyne eigene kosten geſtigt had, volbouwd. Reeds in den Jare 1617. werd dezelve ingewyd door een Voorſpel, *Apollo* genaamd, en door SUFFRIDUS SIXTINUS vervaardigd; ook ſpeelde men na het zelve een Treurſpel, ten titel voerende *de Moord beghaan aan Willem, Prinſe van Oranje*, het welk door G. VAN HOGHENDORP gedigt, en in dit zelfde Jaar gedrukt was. Des anderen daags vertoonde men

Opregting der *Academie*, naderhand *Schouwburg* genaamd.

Warenar met de Pot, een bekend en geestig Blyfpel van den Drosfaard HOOFT (*g*).

Het Burger-Weeshuis trekt de Voordeelen van het fpelen op de nieuwe Academie.

Gantsch onwaarfchynlyk, is het, niet tegenftaande wy het in VONDELS *leven* gemeld vinden (*h*), dat de kosten der Academie in het eerst door eenige liefhebbers der Poëzye, en in het byzonder door COSTER zelven gedragen werden; want het is zeker dat men het voordeel aan de armen heeft afgeftaan, en uit *Registers* en *egte ftukken*, die nog in het Burger-Weeshuis berusten, blykt dat de Regenten van dat Godshuis, wetende hoeveel voordeels het Oude Mannen-huis trok van het fpelen op de Oude Kamer, op den drie-en-twintigften van Herfstmaand des Jaars 1617, met SAMUEL COSTER, een verdrag floten, wegens het fpelen op zyne Academie. In het zelve werd bepaald dat het Weeshuis al de kosten dragen, en, gedurende de eerfte zes Jaren, een derde gedeelte van het voordeel genieten zoude, terwyl de twee overige derde deelen aan COSTER zouden gelaten worden; met wien het Weeshuis, na verloop van deze eerfte zes Jaren, volgens dit verdrag, in den winst gelyklyk moest deelen. Doch in den Jare 1622. vonden de gemelde Regenten

(*g*) J. WAGENAAR, als boven, *bladz.* 395, enz.
(*h*) *Bladz.* 14.

genten goed om de Academie met al den toestel, die tot het uitvoeren der Spelen vereischt werd, over te nemen. Op den negenden van Oogstmaand in dat Jaar werd de koop getroffen. Voor het erf, den opstal, en al den toestel, tot het spelen noodig, werden aan Dr. COSTER, zesduizend agt-honderd-en-vyftig Guldens betaald, en daarenboven liet het Weeshuis eene kusting van drieduizend- en tweehonderd Guldens, ten behoeve van *Lambert Lambertsz.*, ten zynen laste overteekenen. De toestel tot het Tooneel, die in het toen gemaakte Koop-contract werd uitgedrukt, bestond ten dien tyde in eenige geschilderde omdraaijende doeken, op het Tooneel zynde; 22 Wapenen van de voornaamste Prinsen, op ovalen geschilderd; 9 vierkante Wapenen van de Unie, en zes Prinsen Wapenen op doek; 2 groote Schilden, daar de lampen aanhingen, aan de andere zyde geschilderd, met derzelver blokken en koorden; het dalende Hemelwerk met zyne kaapstangen, koorden en blokken; 3 Tafels, die het plein omreikten, met hare Schragen en Banken; nog een minder Tafel met 2 Schragen; 3 stukken, daar het Tooneel mede vergroot werdt; een gevangen Deur, tralies wyze gemaakt; twee groote houte Tralien, in het Spel van *Hersilia* gemaakt; de Blaffeturen gemaakt tot Hemelwerk; 2 groo-

te zwarte Linnen Gordynen, daar het Tooneel mede gesloten werdt; alle de losse deelen op de hoogste zoldering; het Graf van *Achilles*; de Triumphwagen; het vierkante Autaartje; Vormen van Tienewerk op den Zolder liggende (*i*).

Vereeniging der Oude Kamer met de Academie.

Terwyl op de Academie, dus toegerust zynde, de Spelen van BREDERO en andere gespeeld werden, nam de tweedragt tusschen de Kamers hand over hand toe. By plegtige gelegenheden poogde elk om stryd met de beste vertooningen voor den dag te komen, waardoor zy altyd in twist waren. Het Wees- en Oude Mannen-huis namen meer deels in deze oneenigheden, na dat het eerste het Erf en Gebouw der Academie, met alles wat tot het spelen behoorde, van *Samuel Coster* gekogt had. Men onttrok elkanderen de beste Tooneelspelers, en de een poogde de andere op allerleie wyzen te benadeelen; het welk, niet dan tot schade der beide Godshuizen verstrekken kon. Toen eindelyk, de Brabantsche Kamer, *Uit levender Jonst* te niet gegaan was, werd de Oude Kamer, in den Jare 1632, door bemiddelinge van Burgemeesteren met de Academie vereenigd. In het Jaar 1635. verkogt het Weeshuis een derde gedeelte van het Erf en Getimmerte, met de kleedingen, en an-

(*i*) J. WAGENAAR, als bov. *bladz.* 396.

ander tuig tot de Speelplaats behoorende, aan het Oude-Mannen-huis. De twee Godshuizen namen toen het besluit om de Academie, die slegts van hout was opgeslagen, en voor welke eene Loots stond, die in den Jare 1631, aan eenen Steenkooper was verhuurd geworden, te hertimmeren. Volgens de uitspraak, van Burgemeesteren moesten de kosten van dit werk, voor twee derde deelen door het Weeshuis, en voor een derde deel door het Oude-Mannen-huis gedragen worden, welke Godshuizen ook dergelyk aandeel in de voordeelen van het spelen hadden. De Academie van *Coster* had, van hare eerste opregting af, tot blazoen gehad eenen *Byënkorf* met het woord YVER; maar nu vond men goed om hetzelve met het blazoen der Oude Kamer *in Liefde bloeijende* samen te voegen, door den *Egelantier* om den *Byënkorf* te vlegten, en van de twee Zinspreuken deze eene te maken, DOOR YVER, of YVER IN LIEFDE BLOEIJENDE. De kosten der Herbouwing beliepen in het geheel Negen-en-twintig-duizend-eenhonderd-drie Guldens en eenige Stuivers. Zy werd in het laatst van het Jaar 1637, voltrokken, en sedert dien tyd heeft de Academie den naam van *Schouwburg* gedragen. Het nieuwe Gebouw, werd, nadat men eenigen tyd op de Scherm-school, die toen boven de klei-

De Academie wordt tot een Schouwburg herbouwd.

kleine Vleesch-hal was, gefpeeld had, op den derden van Louwmaand des Jaars 1638. ingewyd, met een Treurfpel van den Digter JOOST VAN DEN VONDEL, *Gysbrecht van Aemftel* genaamd, 't welk Schout, Burgemeesteren, Schepenen en Raden met hunne tegenwoordigheid vereerden (*k*).

Inwyding.

Herbouwing.

In den Jare 1664. is het gantfche Gebouw weder gefloopt geworden. Aan den nieuwen Schouwburg werd, op den 24ften van Lentemaand des gemelden Jaars, door de Digteres MARIA VOS, Dogter van den bekenden Digter JAN VOS, de eerfte fteen gelegd. Alles werd toen merkelyk verbeterd; men maakte het Tooneel, naar de *Italiaanfche* wyze, beweeglyk, en zette het zelve grooten luister by. Niets meent men dat van het oude Tooneel is blyven ftaan dan alleenlyk de Beelden van Melpomene en Thalia, die den Voorgrond ter wederzyde verfieren. Na deze verandering, welke den Godshuizen op Zes-en-dertigduizend-zeshonderd drie-en-zestig Guldens, agttien Stuivers en agt Penningen te ftaan kwam, zyn 'er van tyd tot tyd groote veranderingen en verbeteringen aan de Schouwplaats gemaakt geworden. In den Zomer en Herfst van het Jaar 1765.

(*k*) J. WAGENAAR, als bov. *bladz.* 397, enz.

1765. heeft men het Voorgebouw naar de Voorplaats toe uitgetimmerd, en ook boven het Tooneel vry wat verbeterd. Zelfs heeft men tot in het laatst van het voorleden Jaar 1771, ja ik mag wel zeggen tot den tyd der verbrandinge toe, kosten noch moeite gespaard om den Schouwburg in eenen gantsch anderen staat te brengen, dan waarin hy te vooren geweest was.

Op den zevenden van Louwmaand des Jaars 1738, toen het vier dagen over de hondert jaren geleden was, dat dit voortreflyk Gebouw werd ingewyd, is het Eeuwgetyde van deszelfs stigtinge plegtiglyk gevierd geworden. Tegens dien tyd werden de geheele Regeering, de Poëeten en eenige andere aanzienlyke Lieden, uit naam der Regenten, in den Schouwburg genoodigd. Alles was vooräf geschikt om het Doorlugtig Gezelschap naar behooren te ontvangen. De plaatsen waren voor ieder van deszelfs Leden in orde geregeld. De Schout en regeerende Burgemeesteren traden door een dubbel gelit soldaten, die onder het roeren der trom, hun geweer presenteerden, en werden, pas binnen de eerste poort, door twee Regenten ontvangen. De regeerende Schepenen, die mede door een dubbel gelit soldaten gingen, welken (zonder dat egter de trom geroerd werd) het geweer pre-

Het Eeuwgetyde der stigtinge van den Schouwburg, in den Jare 1738, gevierd.

ſenteerden, werden aan de tweede Voorpoort ontvangen. De oud Burgemeesteren traden door een enkel gelit ſoldaten, die het geweer by de voet hadden. De Oud-Schepenen en Raden traden alleenlyk door de Wagt, die aan de Voorpoort ſtond, en het geweer preſenteerde. Na dat elk de voor hun geſchikte plaats genomen had, vertoonde men een Tooneelſpel, het welk de Digter JAN DE MARRE, die toen ook Adſiſtent der Regenten was, voor deze gelegenheid had opgeſteld. Het zelve voerde ten Titel: *Eeuwgetyde van den Amſterdamſchen Schouwburg*, en werd gevolgd van een Treurſpel van PIETER LANGENDYK, *Julius Ceſar en Cato* genaamd. Het eerstgemelde Spel is ſederd nog zestien maal in het openbaar vertoond geworden. Onder het ſpelen en tusſchen de bedryven werden aan het aanzienlyk Gezelſchap allerlei ververſchingen aangeboden. Ter gedagtenisſe van dit Feest deed men Gedenkpenningen munten; de Regenten onthaalden de Tooneelſpeelers op het Tooneel, en gaven aan ieder van dezelve eene verëering. Vyf-en-Twintig Jaren daarna, in den Jaare 1763. heeſt men de gedagtenis der opригtinge van den Schouwburg nog eens vernieuwd; ſchoon met minder omſlags en luisters dan te vooren. By die gelegenheid vertoonde men een ſtukje van den vernuftigen en netten Digter LUCAS

PA-

PATER, *de Juichende Schouwburg* genaamd (*l*), na dat vooraf gespeelt was, het Treurspel, genaamd *Polieukte*, *Armenisch Martelaar*, door FRANS RYK.

Wyze waar op zyne Doorl. Hoogh. de Prins Erfstadhouder, nevens Haare Koningl. Hoogh. deszelfs Gemalin, in den Jare 1768. in den Schouwburg ontvangen werd.

By deze uitweiding, welke wy oordeelen dat hier niet ongevoeglyk plaats vindt, meenen wy nog iets te moeten voegen, wegens de wyze, waar op Zyne Doorl. Hoogheid, de Prins Erf-Stadhouder, en Haare Koningl. Hoogheid, deszelfs Gemalin, toen zy de Stad Amsterdam met hunne Hooge tegenwoordigheid veréérden, in den Schouwburg zyn ontvangen geworden. Op den eersten van Zomermaand des Jaars 1768. was de avond bestemd om hunne Hoogheden en den Heer Hertog derwaards te geleiden. Tegens dien tyd had men daar een pragtige *Loge* opgerigt, welke de gewoonlyke staanplaats en den doorgang van den Bak beneden, en boven de plaats der middelste *Loges* besloeg. Dezelve bestond uit eene groote Tent, die van boven platfonsgewyze gedekt, sierlyk verguld, en in de openingen van vooren met roode fluweele Gordynen behangen was, welke met gouden kanten en franje omzet waren. De Stoet waarmede het Vorstelyk Paar derwaards reed, was ongemeen luisterryk. By het openen van het Gordyn verbeeldde het Tooneel het *Zonnehof*, waarin de beroemde Treurspeeler JAN PUNT,

(*l*) J. WAGENAAR, als bov. *bladz.* 405, enz

PUNT, Apollo verbeeldende, en uit een daalende Wolk te voorschyn komende, eene aanspraak aan Hunne Hoogheden en de Regeering deed, in Digtregelen, die door den Heere JAN NOMSZ, by die gelegenheid gemaakt waren. — Na deze aanspraak werd het Tooneel met een open Gordyn veranderd, en een Ballet gegeven, de *Polakken* of *Kozakken* genaamd, waarna het Treurspel *Demophontes*, met vermindering van eenige honderd regelen, en het Klugtspel *De Huwelyke Staat* gespeeld werd. Eindelyk besloot men, omtrent middernagt, alles met een Nieuw Ballet, het welk den naam droeg van *Venus* en *Adonis*. Des Vrydags den derde, daaräan volgende, begaven hunne Hoogheden zich tegens den avond weder naar den Schouwburg, alwaar zy omtrent ten agt uuren, met den Hertog van Brunswyk, en andere aanzienlyke Personen, nevens de Heeren van den Magistraat aankwamen. Behalven het gemelde luisterryke Gezelschap, bevonden zich daar mede de Manhafte Heeren Kolonellen en Kapiteinen der Amsterdamsche Burgerye, met hunne Vrouwen; ook waren 'er toen de Luitenants en Vaandrigs tegenwoordig. Men vertoonde het Blyspel *De Malle Wedding of Gierige Geraard*, gevolgd van het Klugtspel de *Gewaande Advocaat*; tusschen beide danste men een Ballet *De Vauxhal* genaamd, en na het Spelen vertoonde men weder

het

het Ballet van *Venus en Adonis*. Eindelyk trad op een Tooneel, het welk den *Schouwburg* van buiten verbeeldde, de Tooneelspeeler IZAAK DUIM, in het zinnebeeldig kleed van Schouwburg, te voorschyn, en bedankte het Vorstelyk en aanzienlyk Gezelschap, met eene Aanspraak, welke door den reeds gemelden Digter JAN NOMSZ, was opgesteld (*m*).

Veranderingen in de bestiering van den Schouwburg.

Thans gaan wy over om iets wegens de bestiering van den Schouwburg, welke aan meenigvuldige veranderingen onderworpen geweest is, aan te teekenen. In den Jare 1637, werd dezelve gesteld aan zes Regenten, die door Burgemeesteren benoemd waren, en de magt hadden om Tooneelspelers aan te nemen en af te danken. Dewyl de Regenten jaarlyks veranderd werden, kwamen 'er nu of dan eenigen aan, die den liefhebberen geen genoegen gaven. Dit ging zelfs zoo ver dat men stukken ten Tooneele voerde, welke beledigend voor Kerk en Burgerstaat, en schadelyk voor de goede zeden geoordeeld werden. Zulk een misbruik gaf aanleiding dat Burgemeesteren het besluit namen, om, by het uitbarsten des Oorlogs van het Jaar 1672, den Schouwburg te doen sluiten. Hy werd niet weder geopend voor het Jaar 1678, toen

(*m*) Nieuwe Nederl, Jaerb. Juny 1768. *bladz*. 681 enz.

toen Hunne Edele Groot Agtbaarheden zes nieuwe Regenten aanſtelden, die in alles van hun zouden afhangen. Reeds in het volgende Jaar werd 'er op nieuw verandering in de beſtiering gemaakt, wordende dezelve toen verdeeld onder de Regenten van de Godshuizen, en die van den Schouwburg. In den Jare 1680. werd het bewind over den ontvang en de uitgave geheel aan de Regenten der Godshuizen opgedragen: dit bragt te weeg dat de Regenten van den Schouwburg, zich nu afhanglyker oordeelende dan zy te voren geweest waren, van hunnen dienst afſtand deden. Die van de beide Godshuizen namen vervolgens de geheele beſtiering op zich, en verhuurden den Schouwburg in den Jare 1681, voor twintigduizend Guldens in het Jaar. Hierin ſchynt het egter dat de Huurders zeer weinig voordeels gevonden hebben; want zes Jaren daarna werd de huur weder voor den tyd van drie Jaren geſloten, voor zeventienduizend Guldens jaarlyks, waarby de huurders nog vonden hunne rekening kwalyk gemaakt te hebben, zoo dat zy in den Jare 1688. om ontſlag verzogten, het welk zy verkregen, wordende hun daarenboven negenhonderd Guldens, ter vergoedinge van ſchade, toegeſtaan. Eindelyk namen de Regenten van het Wees- en Oude-Mannen-huis de beſtiering weder

der geheel op zich, en werden 'er in het Jaar 1699. door Burgemeesteren in bevestigd, die verſtonden dat zy voortaan, gelyk reeds te voren in gebruik geweest was, twee *Adſiſtenten* of *Directeurs* zouden hebben, om hun, zoo in het aannemen der ſpelen, als in het beſtier van het gantſche werk, behulpzaam te zyn. Sedert dien tyd is de Schouwburg onder het bewind van de Regenten der Godshuizen gebleven, en ſteeds op eenen genoegzaam eenparigen voet beſtierd geworden (*n*).

Van tyd tot tyd hebben Burgemeesteren en het Geregt verſcheidene Reglementen en Keuren, den Schouwburg betreffende, vastgeſteld. Ter voorkominge van alle balddadigheid, is de Hoofd-Officier gemagtigd geworden, om op de Speeldagen, twee van zyne dienaars in denzelven te houden, die, op de klagten der Regenten, de balddadigen moesten uitleiden, of zelfs aan het Geregt aanbrengen. Op de *Acteurs* en *Actrices* werd eene verpligting gelegd, om aan de verbindtenisſen, welke zy met de Regenten, hadden aangegaan, te beantwoorden. Niemant, en vooral geene Poëeten mogten ten nadeele van den Schouwburg ſamenſpannen. Elk, wien de Regenten als Poëet erkenden, had voor den tyd

Reglementen en Keuren den Schouwburg betreffende.

(*n*) J. WAGENAAR, als bov. *bladz.* 398, enz.

tyd van een Jaar en zes Weken vryen toegang tot den Schouwburg, en doorgaans liet men die vryheid nog langer ſtand houden: ook werden hem, wanneer zyn Spel vertoond werd, mids het een Voorſpel van vyf bedryven ware, zes Loodjes ter hand geſteld; doch voor een Na- of Klugtſpel werden aan den Poëet niet meer dan drie Loodjes gegeven. Buiten dezen mogt niemand in den Schouwburg worden ingelaten, dan die het geld, daar toe geſchikt, ten vollen betaalde. Men was egter gewoon den Liefhebberen toe te ſtaan dat zy zich voor twee-en-veertig Guldens in het Jaar vry- of uitkogten, wanneer zy ten allen tyde overal, uitgezonderd in de *Loges*, en op plaatſen die beſproken waren, mogten zitten. Zelden werd ook de toegang agter het Tooneel aan iemand anders vergund dan aan zoodanigen, die daar eenig werk te verrigten hadden. Reeds in den Jare 1696. gaven Burgemeesteren uitdrukkelyk bevel dat men geene aanſtootelyke Spelen op het Tooneel voeren, en zich zoo veel als mooglyk was, voorzien zoude van Acteurs en Actrices van een onbeſproken leven; dewyl men begreep dat alles binnen de palen van een nut, eerlyk en vermaaklyk tydverdryf moest gehouden worden. In Zomermaand des Jaars 1683. lieten Burgemeesteren toe, dat eene bende Franſche

Too-

Tooneelſpelers, eene maand agtereen, op den Schouwburg ſpeelde. Doch ſederd nam men het beſluit om geene vreemde Tooneellisten meer in de Stad toe te laten; en in den Jare 1682. had men reeds eene Italiaanſche Opera, die onder het opzigt van zekeren *Theodoro Stryker*, met kennisſe en bewilliging van de Regenten der Godshuizen, op de Schermſchool vertoond werd, uit Amſterdam geweerd. In deze eeuwe heeft men egter nu en dan, doch voor eenen korten tyd, Franſche Tooneelſpelers, en ook wel eens Italiaanſche en Vlaamſche Operisten, hunne Spelen op ons Tooneel laten uitvoeren (*o*).

Terwyl de beſtiering van den Schouwburg by aanhoudendheid aan de Regenten van het Wees- en Oude-Mannen-huis geſtaan heeft, kwamen dezelven gewoonlyk, op alle Speeldagen, in een vertrek des Schouwburgs, de Regenten-kamer genaamd, by een, om op het onderhouden der Keuren, en het bewaren der goede orde in de Schouwplaatſe, agt te geven. Ook was het hun post, de Spelen, welke hun door de Digteren werden aangeboden, eer dezelven ten Tooneele gevoerd werden, te onderzoeken. Zy hebben Octroi gekregen, om, met uit-

Wyze der beſtieringe van den Schouwburg.

(*o*) J. WAGENAAR, als bov. *bladz.* 399.

uitsluitinge van alle anderen, de goedgekeurde Tooneelstukken te doen drukken, en waren reeds lang gewoon om het regt daartoe aan eenen Drukker naar hun welgevallen af te staan, met wien zy vooraf eenige overeenkomst aangingen. Hy, wien men laatst met het drukken der Tooneelspelen begunstigd heeft, had de vryheid van stukken, die op de speeldagen in den Schouwburg begeerd werden, voor zyne rekening aldaar te laten verkopen; ook drukte hy de Biljetten, welke dienden om bekend te maken wat men spelen zoude. Het was gebruiklyk dezelven aan den Schouwburg, aan de twee Godshuizen, en in verscheidene andere plaatsen der Stad, aan te plakken, waartoe de Regenten twee Aanplakkers benoemden. Wyders verkozen zy de Spelers en Speelsters; de Dansers en Danseresfen; de Muzikanten, Zangers en Zangeresfen. Elk derzelven werd naar den dienst, dien zy den Schouwburg bewezen, gemeenlyk by ieder Spel, beloond, terwyl de Regenten zich verbonden dat zy ten minsten negentig spelen in ieder Saizoen, het welk in het eerst van Oogstmaand begon, en in het laatst van Bloeimaand eindigde, zouden laten vertoonen (*p*).

Meer

(*p*) J. WAGENAAR, als bov. *bladz.* 403. enz.

Meer dan eens is egter de Schouwburg, by byzondere gelegenheden, op last van Burgemeesteren gesloten geworden. Zulks geschiedde in den Jare 1748; en in het volgende Jaar werd hy weder geopend met een Tooneelstuk van den Digter LUCAS PATER, ten titel voerende: *Leeuwendaal hersteld door de Vrede*, het welk in dien tyd verscheidene agtereenvolgende reizen vertoond is. Ook heeft men in den Jare 1751. wegens het overlyden van zyne Doorlugtige Hoogheid, van den drie en-twintigsten van Wynmaand tot den vyftienden van Slagtmaand, met spelen opgehouden.

Onder de Regenten der twee Godshuizen, was het werk, tot de bestieringe van den Schouwburg behoorende, gemeenlyk zoo verdeeld dat twee Regenten van het Weeshuis en een Regent van het Oude-Mannen-huis tot Bouwmeesters gesteld waren; terwyl ook twee Regenten van het Weeshuis en een van het Oude-Mannen-huis, het opzigt hadden over het Tooneel, en alles wat daartoe in het byzonder betrekking had. Zy stelden twee Adsistenten aan, die voor dezen *Directeurs* en *toeziende Regenten* genoemd, en voor het eerst in den Jare 1699, op last van Burgemeesteren, verkozen werden, om den Regenten in het Adsistenten.

beoordeelen der Spelen, en in de gantfche beftiering van den Schouwburg, behulpzaam te zyn. Ieder van dezen genoot, federd de laatfte Jaren, eene Jaarwedde van vyfhonderd Guldens (*q*).

Bedienden van den Schouwburg.

Nog werden door de Regenten alle bedienden van den Schouwburg, als de Kastelein, de Tooneelmeester, de Baletmeester, de Orchestremeester, en meer anderen aangefteld. — De *Kastelein*, waartoe men reeds meer dan eens eenen der bekwaamfte Tooneelfpeleren verkoos, ftond onder de verpligting om de Kamer der Regenten, wanneer dezelven vergadering hielden, waar te nemen, of ten minften zorg te dragen dat zulks door iemand in zyne plaatfe gefchiedde. Wyders verhuurde hy de plaatfen, die tegens de Speeltyden befproken werden. Het was zyn post de Schouwplaats fchoon te houden, agt te geven op het vuur en ligt, waar van men zich, onder het fpelen of by andere gelegenheden, bediende, en het oog te houden over de arbeiders; voor welken dienst hem vrye Wooning in den Schouwburg, Vuur, Ligt, en meer andere voordeelen waren toegelegd. ——

De

(*q*) J. WAGENAAR, als bov. *bladz.* 404.

De *Tooneelmeester*, mede altyd een der Acteuren, droeg tegens iederen Speeltyd zorg, dat de klederen, en de andere vereischte toestel, in gereedheid waren; ook zag hy toe dat de Spelers en Speelsters, het Reglement, door de Regenten voor hun gemaakt, onderhielden, en teekende de boeten aan, welke op de overtreding van hetzelve gesteld waren. Hy deelde, op last der Regenten, de rollen uit, en gaf den Tooneellisten in tyds kennis van het geen 'er vertoond zoude worden, op dat zy zich daartoe behoorlyk bereiden mogten. Verder bezorgde hy de Klederen, Tooneelen, Konstwerken, en allen anderen toestel, die tot ieder Spel vereischt werden. Nog moest hy, terstond na het eindigen van het Voorspel, aankondigen, wat 'er op den volgenden Speeldag, zoude vertoond worden. —— De *Baletmeester* ontworp en regelde de Baletten en Dansen, en zyn werk was daarenboven de aankomende Spelers en Speelsters eene goede houding te leeren. — De *Orchestremeester* had het opzigt over de Muzikanten van den Schouwburg, en schikte en regelde de Muziekstukken, die daar gespeeld werden. — Behalven dezen, die allen eene Jaarlyksche Wedde genoten, waren 'er ook, verscheidene mindere Bedienden. Men had 'er een *Opzigter over de klederen der Mannen*, die

de vereischte klederen aan de Mannen uitdeelde, en zorgde dat dezelven, na het ſpeelen, behoorlyk geveegd en geborgen werden. Tot zulk een werk, was 'er ook eene *Opzigtſter over de klederen der Vrouwen.* Telkens waren 'er twee Perſonen in dienst, die de Mannen, en vier, die de Vrouwen hielpen kleeden. De klederen werden voor dezen binnen den Schouwburg, maar ſederd eenigen tyd buiten denzelven, opgemaakt. Nog was 'er een *Barbier*, om de Spelers, eer zy ten Tooneele verſchenen, te ſcheeren; een *Paruikenmaker*, om hunne paruiken op te maken en te ſchikken, en een *Coëffeur* of *Kapper* voor de Speelſters. Tot het zetten en verplaatſen der Tooneelſchermen, tot het ſchikken der Konst- en Vliegwerken, en het maken van Vuurwerken voor het Tooneel, had men eenen *Machinist* aangeſteld, onder wien eenige Timmerluiden ſtonden. Eindelyk was 'er (om van den *Kaarſen ſnuiter*, en eenige andere mindere Bedienden, niet te ſpreken) een *Soufleur* of *Boekhouder*, die aan eene zyde van het Tooneel agter de ſchermen ſtond, om den Speleren en Speelſteren, wanneer zy min of meer haperden, hunne rollen te herinneren. Tot het ontvangen van het geen voor den ingang in den Schouwburg betaald werd, waren twee *Ontvangers* geſteld, die ook de vereischte

Lood-

Loodjes uitgaven. Negen Perfonen waren in de Voorpoorte, aan den Bak, of by den opgang naar boven, verdeeld, om de Loodjes weder in te vorderen, eer zy de aanfchouwers naar de plaatfen, waar zy behoorden, lieten doorgaan. Deze Loodjes, van ftevig Bordpapier gemaakt, waren aan de eene zyde met den Byenkorf, het Blazoen van den Schouwburg beftempeld en aan de andere zyde door een der Regenten geteekend. In ieder faizoen werden zy van Verwe, en fomtyds ook van gedaante veranderd.— Nog moeten wy hier aanteekenen dat de Regenten, federd eenige Jaren, den Tooneelfpeleren verlof gegeven hebben, om na het eindigen van ieder Saizoen, twee of drie ftukken ten hunnen voordeele te vertoonen. Het geen hier van kwam werd onder hen, naar evenredigheid van elks gewoonlyk dag-geld, verdeeld, zonder egter in aanmerkinge te nemen, de penningen, welke aan fommigen, daarenboven, tot eene erkentenis waren toegelegd (*r*).

Het Gebouw van den Schouwburg befchreven.

Na dat wy de Historie en de Beftiering van den Schouwburg kortelyk befchreven hebben, moeten wy ons met de befchouwing van het Gebouw zelf in het byzonder bezig houden. De Bouwkonftenaar NICOLAAS VAN KAMPEN had hier-

(*r*) J. WAGENAAR, als bov. *bladz.* 404, enz.

hier aan, gelyk aan vele andere Gebouwen, zyn vernuſt getoond, door in eene enge plaatſe een zeer treffelyk gevaarte op te rigten, waarvan de Digter A. PELS met reden op de volgende wyze gezongen heeft (*s*).

En zeker, toen de kunst door zulke Schryvers wierdt
In top geheven, en zo plegtiglyk gevierd;
Was 't wel behoorelyk, een nieuw Gebouw te ſtichten,
Daar haare ſtraalen verre, en helder mogten lichten;
Gelyk men ook 't beſluit met billyke yver nam,
Tot luister, tot vermaak en nut van Amſterdam;
En aan Van Kampen, die de kroon te dier tyd ſpande
Van alle ervaarene Bouwmeesters hier te lande,
De zorg der Bouwkunst liet bevolen; die het werk,
Schoon klein van omtrek, groot en wyd, gelyk een Kerk,
Deê ſchynen; en 't gemak zo met de welſtand paarde,
Dat dit Gebouw, verſierd met zulk een' pracht, en waarde,
Gelyk zo braaf een' kunst, en groot een' Stad betaamt,
Een meesterſtuk verſtrekte, en SCHOUWBURG wierdt genaamd,

De Lof van dezen voortreffelyken Bouwkundigen is ook door den Digter JOOST VAN VONDEL in het volgende Grafſchrift vereeuwigd.

't Ont-

(*s*) Gebruik en Misbruik des Tooneels, *bladz*, 16 en 17.

't Ontbreidelen der Jeugt, noch godloos voedſel van
Vervloekte afgodery, en al wat zy verdichte,
Maar ſtichtig tyd-verdryf was't oogmerk van dien man,
Die tot een Oefenſchool van deugt den Schouwburg ſtichte;
Der arme Weezen troost, der Ouden ſtok en ſtaf;
Soo ſchryft Pompejus niet, maar CAMPEN op zyn graf.

De groote Hardſteenen Poort, door welke men in den Schouwburg trad, was van de Doriſche Orde, boven dezelve ſtond in een Fronteſpies het woord SCHOUWBURG, en onder het zelve waren de twee volgende regels van VONDEL in gulden letteren uitgehouwen. Poorten.

De weereld is een ſpeeltooneel,
Elk ſpeelt zyn rol, en krygt zyn deel.

Noordwaards in deze Poort hadt men het Comptoir waar het geld voor den ingang ontvangen, en de Loodjes uitgegeven werden. Boven dezelve ſtonden buitenwaards twee Lantarens, en binnenwaards de Borstbeelden van HERAKLIET en DEMOKRIET, waar onder, aan weerzyden van de deur, ook twee Lantarens geplaatst waren; welke borstbeelden in 't jaar 1768. verplaatst zyn geworden boven den ingang van de tweede poort. Vervolgens ging men, over eene vierkante Plaats, door eene Poortaal.

andere Poort in een ruim Poortaal, ter wederzyde van deze Poort waren mede twee Lantarens; zuidwaards was de wooning van den Kastelein, en een Vertrekje, waar de plaatſen beſproken werden. De Wooning van den Kastelein beſtond uit verſcheidene goede, en welgeregelde Vertrekken. In het Poortaal voor dezelve hingen drie Gedigten: als een van VONDEL:

Geen kint den Schouwburgh lastig zy,
Tabakspyp, bierkan, ſnoepery,
Nogh geenerlei baldadigheit:
Wie anders doet, word uitgeleit.

Een van JAN VOS:

De Godsdienst roept de ziel; het lyf de zorgh voor't leven.
Elk heeft haar eygen tyd: wee die hier tegen ſtreven.
Wie tyd in tyden vint, wort geen Toneel ontzeyt,
Zoo leert men door het ſpel, noch deugd in ledigheyd.

En eindelyk nog een van VONDEL:

Tooneelſpel quam in't licht tot leerzaem tytverdryf,
Het wykt geen ander ſpel, noch koningklyke vonden.
Het bootst de weerelt na: het kittelt ziel en lyf:
Het prikkeltze tot vreught, of ſlaet ons zoete wonden;
Het toont, in klein begrip, al 's menſchen ydelheit,
Daar Demokryt om lacht, en Heraklyt om ſchreit.

Volgens geloofwaardige berigten heeft de vermaarde Tooneelſpeler *Thomas van Malſem*, die

die in den Jare 1719. overleden is, dit Gedigt met zyne ſlinkehand, van welke alleen hy zich maar bedienen kon, konstiglyk geſchreven (*t*).

Men had aan de Zuidzyde van het Poortaal ook eenen ruimen opgang naar de *Kamer der Regenten*, welke in den Jare 1765. merkelyk verbeterd en vergroot geworden is. Dit Vertrek werd, nevens nog twee anderen boven het zelve, voorwaards naar de plaats toe, over welke het met drie ligten uitzag, uitgetimmerd. Rondsom was het met kasſen voorzien, en fraai beſchoten of *gelambriſeerd*: en van boven koepelswyze bepleisterd. De Schoorſteenmantel was gantsch en al naar den hedendaagſchen ſmaak opgebouwd en verſierd, by welke vernieuwing de bekende regels van VONDEL: Regenten-Kamer.

> Gelukkig is het Land,
> Daer 't kint zyn moêr verbrant.

die eertyds voor dezelve geſtaan hebben, zyn weggeraakt. De afbeeldingen van Herakliet, Demokriet, Apollo, Merkurius, en andere oude Godheden, welke men van de Kamer *in Liefde bloeijende* overgehouden, en hier geplaatst had, zyn 'er ook eenen tyd lang niet meer

(*t*) J. WAGENAAR, als boven, *bladz.* 400, enz.

meer te vinden geweest. De Vertrekken der beide verdiepingen, boven deze Kamer, waren ten gebruike van den Kastelein gefchikt (*u*).

Schouw-plaats.

Men ging uit het reeds gemelde Poortaal, regt uit en met trappen, naar de Schouwplaats. Ten Noorden was een trap naar de Loges, en naar de veertien-en-tien-ftuivers Plaatfen; in het midden had men eenen doorgang naar den Bak, en ten Zuiden eene deur naar de Staan-plaats Doch na de vertimmering van het Jaar 1765. waren de deuren op eene andere wyze gefchikt. Sederd dien tyd ging men door de Noordelykfte Deur, naar den Bak, door de Zuidelykfte naar de Staanplaats, en in het midden was de opgang naar de Loges en de twee overige *Zitplaatfen:* eene derzelven, ten Zuiden der Schouwplaatfe, op de hoogte der *Loges* zynde, werd de veertien-ftuivers, en de bovenfte Gallery, die boven de *Loges* en de gemelde plaats heen liep, de tien-ftuivers-plaats genaamd. In deze plaatfen zyn egter meer dan eens merkelyke veranderingen gemaakt geworden. Wy hebben reeds gezegd, dat voor zyne Doorlugtige Hoogheid, toen Hoogst dezelve in den Zomer des Jaars 1768. den Schouwburg met zyne tegenwoordigheid vereerde, eene Vor-

(*u*) J. WAGENAAR, als bov. *bladz* 401.

Vorstelyke *Loge* op de Staanplaats werd opgerigt, welkers toppunt zoo hoog kwam, dat men de vyf *Loges* regt over het Tooneel moest wegbreken, om dezelve volkomen te plaatſen. Men heeft haar geduurende den gantſchen Zomer van het gemelde Jaar laten ſtaan; en in de week, na dat zyne Hoogheid den Schouwburg bezogt had, is, ſchoon het Winterſaizoen toen reeds geëindigd was, nog driemaal door de Nederduitſche Acteurs geſpeeld geworden, op dat elk gelegenheid mogt hebben om die kostbaare *Loge* te bezigtigen. Het vertoonen eener Opera, dat mede in dien zelfden Zomer door de Vlaamſche troep geſchiedde, onder het opzigt van *J. T. Neyts*, die den dertienden van Zomermaand voor het eerst op ons Tooneel verſcheen, maakte het in het geheel niet noodig de *Loge* af te breken, dewyl de Staanplaats by die gelegenheid van geen gebruik altoos was. Toen men deze *Loge* weggenomen, en de gewoone *Loges* weder in haren vorigen ſtand gebragt had, werd de veertien ſtuivers-Plaats geheel tot *Loges* aangelegd, welke ſederd dien tyd veertien in getal waren, en van de eene zyde van het Tooneel tot de andere, eene gantſche Verdieping uitmaakten. De tien-ſtuivers-Plaats was nog in haren ouden ſtand gebleven: doch

in den Jare 1769. is de gantſche Schouwplaats tot aan den tweeden Scherm op het Tooneel toe, afgebroken, en uit het fondament nieuw opgebouwd geworden, op de volgende wyze: in de balken der Verdiepingen werd eenige verandering gemaakt; waarna men onder dezelven drie verdiepingen maakte, als eene voor de *Loges*, eene voor de Twaalf-ſtuivers-Plaats, op dezelfde hoogte waarop voorheen de Tien-ſtuivers-Plaats geweest was, en eene voor de Zes-ſtuivers Plaats daar boven: de Bak werd met eenige banken vergroot; en de Staanplaats weggenomen. De deur naar de *Loges* werd in het Noorden van het Poortaal geplaatst, die naar den Bak in het midden, en die naar de Twaalf- en Zes ſtuivers Plaatſen in het Zuiden. Alle deze deuren waren dubbel; en de uitgang van de Twaalf- en Zes-ſtuivers-Plaatſen werd zoo gemaakt, dat de Aanſchouwers, aan de Noordzyde der Schouwplaatſe, met trappen, tot onder het Tooneel, in den Kelder, en voorts regtuit in den Gang op de Prinſengragt uitkwamen. In den Jare 1771. heeft men weder eene zeer groote verandering in de ſchikkinge van het Gebouw gemaakt. De bovenſte Gallery, of Zes-ſtuivers-Plaats werd toen geheel weggenomen, en in haren vorigen ſtand gebragt. De Bak en Staanplaats hadden nu eene lengte van

Agt-

Agt-en-vyftig, en binnens Muurs eene breedte van Twee-en-zestig Voeten. Door een *Platfon* boven de Schouwplaats werd de Zoldering zeven voeten lager dan zy federd de laatfte Vertimmering geweest was. De uitgang van de Twaalf-ftuivers-Plaats werd ook op eene andere wyze gefchikt: door middel van een' trap, aan de Zuidzyde van de Schouwplaatfe, kwam men aan de zyde van den Bak uit in eenen Gang, welke, nadat men nog eenige trappen was afgegaan, voor onder het Tooneel doorliep in den Gang op de Prinfen-gragt. Dezelfde Uitgang was mede gefchikt voor die van de Staanplaats, waar men aan de Zuidzyde eene deur gemaakt had, om dus den drang der meenigte, welke te voren door drie deuren van de verfchillende Plaatfen famenvloeide, voor te komen, en den Aanfchouweren uit den Bak en de *Loges*, by het uitgaan van den Schouwburg, den weg ruim en gemaklyk te maken.

Het *Orchestre* voor de Muzikanten ftond voor het Tooneel, en was by de laatfte verandering, zoo veel breder geworden, dat, daar het voorheen flegts het middelfte gedeelte van het Tooneel, nu deszelfs gantfche breedte, befloeg.

Het Tooneel was in het Westen van het Gebouw geplaatst, en had eene lengte van Vier-en-zestig, eene breedte van Vyf-en-dertig, en eene hoogte, Het Tooneel.

bo-

boven de grondvlakte van den Bak, van vyf voeten en twee duimen. Op deszelfs voorgrond ſtonden aan iedere zyde twee ſierlyke Korinthiſche Kolommen, die van agteren met Pilasters gedekt, en geſchikt waren ter onderſteuninge van eenen fraaijen boog, welke den gemelden Voorgrond overwelfde, en waarin vyf Kaarskroonen, op ieder van welken twaalf Kaarſen ontſteken werden, hingen. Deze Kroonen konden, door middel van een evenwigt, zeer gemaklyk opgehaald en nedergelaten worden, een daartoe vervaardigd werktuig maakte dat zy nedergelaten in eene regte lyn, doch opgetrokken zynde, naar de kromte van den boog in een cirkelſtuk, hingen. Tusſchen de Kolommen zag men de twee Beelden van MELPOMENE en THALIA; het eerſte, dat inzonderheid in fraaiheid uitmuntte, ten Zuiden, en het laatſte ten Noorden. Alles was zeer konstig van hout gemaakt; doch de Kolommen, en derzelver Pilasters, de Kroonlyst, de Boogen, en de Voetſtukken der Beelden waren als ſterk gevlakt rood Marmer, en de Bazementen, Kapiteelen en Beelden als wit Marmer, geſchilderd. Boven den boog was voor dezen een Balustrade, doch met het veranderen der Plaatſen, en het verhoogen en verlagen van het *Platfon*, had men dezelve weggenomen, en vlak gemaakt. Agter den boog en

en de Kolommen hing een Gordyn, waardoor het Tooneel kon geopend of gesloten worden, naar dat de omstandigheden zulks vereischtten. Het zelve was beschilderd met het blazoen der vereenigde Oude Kamer, en Nederduitsche Academie, zynde een Byenkorf, omvlogten met eenen bloeijenden Egelantier, en met de zinnebeeldige teekens van den Koophandel en de Zeevaart. Boven den Byenkorf stond het woord YVER in vergulde Letteren, en onder denzelven waren de twee volgende regels van VONDEL geplaatst:

De Byen storten hier het eêlste dat ze lezen,
Om d'ouden Stok te voên, en d'ouderlooze Weezen.

Het Tooneel zelf was versierd met veelerleie soorten van Zy- en Schutschermen, die meest allen, naar de regels der Doorzigtkunde, zoo fraai en konstig beschilderd waren, dat het Amsterdamsche Tooneel geoordeeld werd, ten dezen aanzien, de beste Schouwtooneelen van Europa te overtreffen. De vier voorste Zyschermen ter wederzyden stonden schuin, in ongelyke hoeken, en de drie agtersten regt. Zy konden allen zeer gemaklyk bewogen worden: dewyl ieder Zyscherm op twee rollen liep, en voor de twee eerste Schermen, ter wederzyden, als de zwaarsten, koperen groeven, *Galeijen* genaamd, uitgehoold waren, daar de vyf agtersten alleenlyk tusschen latten op rollen be-

Byzondere soorten van Tooneelschermen.

weegbaar waren. Altyd ſtond 'er een goed aantal van dezelven agter elkanderen, om in weinig tyds het gantſche Tooneel van gedaante te doen veranderen. Dit ging voor deezen zelfs zoo ſchielyk toe, dat, eer de uitgang op de Prinſengragt gemaakt was, agt Schermen te gelyk door twee menſchen konden veranderd worden; doch het werktuig, waardoor zulks geſchiedde, is, met het maken van dien uitgang, weggenomen. — De Voorgrond van het Tooneel werd verligt door eene ry blikken Bakken met Kaarsſmeer gevuld, in ieder van welken vier of vyf Pitten brandden; welke ook konden verduisterd worden, wanneer men het ligt, het welk agter eene ſchuinſche plank ſtond, in de Kelder liet zakken. De voorſte Schermen, die zes-en-twintig Voeten hoog, en twaalf breed waren, werden verligt door zoogenaamde Smeerkokers, beſtaande in agt blikken Bakken, die anderhalven voet boven elkanderen waren. In iederen van deze Bakken had men andere kleiner Bakjes geplaatst, welke des morgens, wanneer 'er des avonds geſpeeld zoude worden, met Kaarsſmeer en met katoenen Pitjes, die in blikken Pypjes overeinde ſtonden, gevuld werden. In iederen Bak waren ook vier Pitten, en men bediende zich van dezelven om de eerſte Schermen ſterker te verligten dan

Wyze, waar op het Tooneel verligt werd.

dan de anderen, die in het verschiet weken, en alleenlyk door Kaarsen, in daartoe gemaakte Draaikokers geplaatst, verligt werden. Wanneer men den nagt moest vertoonen, kon alles verduisterd worden, door eene met blik beslagen Schuif voor de Kokers te laten vallen, en de andere Kaarsen, met derzelver Kokers, het agterste voor te doen draaijen, waar door men gelegenheid had om het gantsche Tooneel in weinig tyds donker en weder ligt te maken.

De Schutschermen of Gezigteinders van het Tooneel, de Lugtdoeken, welke ook den naam van Friezen hadden, en aan het Gewelf van boven waren, hingen allen in Evenwigten, welke omtrent veertien of vyftien duizend ponden Gewigts haalden; waarby nog tusschen de twee en drieduizend ponden voor de Vliegwerken en Zinkluiken moeten gevoegd worden. Schutschermen en Lugtdoeken.

De voornaamste verschillende Tooneelen, welke door den Heere WAGENAAR in het byzonder beschreven zyn (*v*), waren de tien volgende: de Oude Hofgaandery, de twee Nieuwe Hofzalen, de Italiaansche Straat, het Bosch, het Zonnehof, de Tuin, de Burgerlyke of Gemeene Buurt, de Ouderwetsche of Burgerlyke Kamer en de Hedendaagsche Kamer. Door verscheidene Schutschermen kon men deze Tooneelen, Verscheidenheid van Tooneelen,

(*v*) Als bov. *bladz.* 402, enz.

neelen, naar welgevallen, langer of korter maken. De Oude Hofgaandery kon ook tot een Vorstelyk Slaapvertrek gemaakt worden. Nog was 'er een Troon, geschikt om in deze, en een andere om in de nieuwe Hofzaal, door *Cornelis Troost* geschilderd, geplaatst te worden. Men kon de laatst gemelde Zaal mede gebruiken om eene zwierige hedendaagsche Kamer te vertoonen, door dezelve, by den derden Scherm, door een' Schutdoek, waar op een fraaye Schoorsteen geschilderd was, af te sluiten; en wanneer men de Zyschermen met groen geschilderde Paneelen behing, nam men de Schoorsteen weg, en zettede in desselfs plaats een dubbelde deur, waardoor dit zelve tooneel een stemmige kamer verbeeldde. Eindelyk had men eene Poëetische Hel, eene Kapel, die met weinige veranderinge tot eenen Kerker gemaakt werd, en meer andere Schermen, die nu en dan gebruikt werden, doch van te weinig belang, om hier in het byzonder beschreven te worden.

Konst-werktuigen voor het Tooneel.

De Schouwburg was ook ryklyk voorzien van Konstwerktuigen, die tot het uitvoeren van sommige Tooneelstukken noodig waren. In den Vloer van het Tooneel had men een groot en zes kleine *Zinkluiken*, door welken men Personen, Tafels, en allerleie andere dingen, kon doen opkomen of nederdalen. Vervolgens

wa-

waren 'er twee *Wolken*, eene groote en eene kleine, die door middel van Evenwigten en een Kaapſtang nedergelaten, en weder opgehaald konden worden, en zich zeer natuurlyk openden en ſloten. Zy waren ongemeen fraai beſchilderd, en dienden om Goden, Engelen of andere Perſonaadjen, van boven naar beneden, of van beneden naar boven te voeren. Daarenboven werden 'er verſcheidenerleie ſoorten van *Vliegwerken* gevonden, om Perſonen, Gedrogten, Wagens en andere dingen, over het Tooneel, en opwaards en nederwaards, te doen bewegen. — De *Zee*, was zeer konstig gemaakt, en vertoonde zich, op eenigen afſtand, als met zagtelyk bruiſchende golven af- en aanvloeyende. De Evenwigten der Kroonen (om thans anderen toeſtel en werktuigen, welke te menigvuldig en te verſcheiden waren, om ze in het byzonder op te halen, met ſtilzwygen voorby te gaan.) De Evenwigten der Kroonen, en die van het Gordyn, hingen aan de Zuidzyde, en de andere, der Lugt- en Schutſchermen aan de Noord en Zuidzyde, allen in daartoe geſchikte Kokers.

Eindelyk, heeft het Amſterdamſche Tooneel niet weinig in pragtige en kostbare Kleederen uitgemunt. Welke Standen, Landaart, Zeden en Gebruiken men ook had uit te beelden, nimmer ontbrak het aan daar Kleederen.

 toe

toe gepaste gewaden; en federd vele Jaren zyn door de Regenten geene kosten gefpaard geworden, om, ten dezen opzigte, aan den eisch der byzondere Tooneelfpelen te voldoen.

Zolders en Vertrekken boven, agter, en ter wederzyden van de Schouwplaats en het Tooneel.

Boven de Schouwplaats was een groote Zolder, die tot een Schilderplaats, en tot berging der Tooneelen, waarvan men zich niet dagelyks bediende, gebruikt werd. Op denzelven was aan de Noord oost-zyde een Vertrek afgefchoten, waar de Kastelein JAN PUNT zyne Schilderkamer hield, en ook zyn Kabinet van Schilderyen, Teekeningen en Prenten geplaatst had. Boven dezen Zolder was nog eene Vliering tot berging van verfcheidene Tooneelfieraden. — Ter zyden van, agter en boven het Tooneel waren eenige Vertrekken, tot gebruik der Tooneelfpeleren, en tot bewaring der Klederen. Eene ruime Bergplaats, het *Pakhuis* genaamd, ten Noorden van het Tooneel, werd ook gedeeltelyk gebruikt tot eene Timmerloots. In dit Pakhuis ftond eene Pomp, en onder hetzelve was een Kelder, die by het huis, daar agter ftaande, en op de Prinfen-gragt uitkomende, door de Regenten van den Schouwburg verhuurd werd. Ten Westen en ten Zuiden, agter en bezyden het Tooneel, was een goed aantal van Kleedkamertjes gebouwd, waar de Spelers en Speelfters, zich kleedden.

De

De Danſers en Danſeresſen kleedden zich boven, waar, aan de Zuidzyde twee ingeſtokene Vertrekken tot dat einde gemaakt waren, onder welken de Kagchel of het Vertrek was, waar men, ten gebruike der Tooneellisten, Vuur ſtookte. Boven deze Kamers liep een Zolder, die den Kastelein tot een' Mangel Zolder, en IZAAK DUIM tot eene bergplaats zyner Tooneelſpelen diende. Boven het Tooneel was eindelyk het rinkelwerk der blokken en katrollen, en boven het zelve had men nog een Zolder, waar verſcheidene ſieraden, en andere noodwendigheden, die in zeer vele Tooneelſtukken te pas kwamen, bewaard werden.

Overgang tot den brand des Schouwburgs.

Wy oordeelden zulk eene uitvoerige beſchryving van den Schouwburg, van het Tooneel, en van den toeſtel, daartoe behoorende, noodig, om het begin en den voortgang van het beklaaglyk ongeval, waardoor dit pragtig Gebouw, met alle deszelfs kostbare ſieraden, binnen weinige oogenblikken een Puinhoop geworden is, op eene klare en voor elk, verſtaanbare wyze voor te ſtellen. Schoon in Amſterdam, ſederd het eene Stad geweest is, dikwils geweldige branden ontſtaan zyn, heeft egter geen derzelven, dien van den Schouwburg in hevigheid en ſchielykheid van voortgang,

gang, geëvenaard. Wy zouden te langwylig worden, en niets ter bereikinge van ons voorname oogmerk, toebrengen, indien wy hier alle de branden, welke van tyd tot tyd in deze Stad gewoed hebben, wilden optellen. Velen derzelven kan men by COMMELYN en WAGENAAR, in de *Beſchryvingen van Amſterdam*, vinden aangeteekend. Hoe ligt een Tooneel gevaar loopt om ſchielyk door de Vlammen vernield te worden, welk eene akelige vertooning het ontbranden van drooge Schermen, van velerleiën toeſtel die ligtelyk Vuur vat, en van een Gebouw, waarin veel togt plaats heeft, veroorzaakt, had men, eenige Jaren geleden, toen de Franſche Comedie, op den Overtoomſchen Weg, tot den grond toe afbrandde, gezien, en men zag het op nieuw in het droevige ongeluk, waarvan wy thans een weinig byzonderer ſpreken zullen.

Op den zevenden van Bloeimaand dezes Jaars 1772. hadden de Acteurs van den Nederduitſchen Schouwburg, volgens Jaarlykſche gewoonte, het Winter-ſaizoen beſloten, en op dien dag het Blyſpel, *den getrouwden Philoſooph* genaamd, en na het zelve *Henrik en Pernille*, mede een Blyſpel, vertoond. Met verlof van de Regenten zouden de Vlaamſche Operisten, onder het opzigt van

J. T.

J. T. NEYTS, gedurende den Zomer, hunne Operaas op het Amsterdamsche Tooneel vertoonen. Hiermede hadden zy reeds eenen aanvang gemaakt op Zaturdag den negenden van Bloeimaand, met het speelen van de *twee Gierigaarts* en van *Annette en Lubin*. Op den volgenden Speeldag, zynde Maandag, den elfden der gemelde maand, speelden zy de *kwalyk bewaarde Dochter*, Opera Bouffon in een Deel; en na de uitvoering van dat Stuk volgde de *Deserteur*, Opera in drie Deelen. In het eerste gedeelte verbeeldde het Tooneel een Bosch en Berg; in het tweede was het eene Gevangenis, gemaakt van de Schermen, die in *Gysbrecht van Amstel* tot de Kapel gebruikt werden, alleenlyk met dit onderscheid, dat de Schutdoeken, de yzeren Tralien en de deur der Gevangenisse vertoonden, zoo als dezelve geheel gebruikt werden in *Konradyn* en *Don Louis de Vargas* — Om eene Gevangenis in haren waren aart af te beelden, was het noodzakelyk het Tooneel duister te maken, het geen geschieden moest, door de schuiven voor de Smeerkokers te laten vallen, en de Kaarssen met hunne kokers om te draaijen. Dit Tooneel nu moest in dien zelfden staat blyven tot over de helft van het derde Deel, wanneer het weder verligt, en veranderd moest worden, om een Straat, met een Bosch en een Berg in het

De Vlaamsche Operisten speelen op den Schouwburg.

verſchiet, te verbeelden. Na dat de gemelde ſchuiven eenen geruimen tyd geſloten geweest waren, vonden de Spelers en Werkluiden dat 'er een ongewoone damp of ſtank, op het Tooneel was, die hun op de borst ſloeg. Deze gewaarwording gaf aanleiding dat men over het ſmeer der Lampions begon te ſpreken, en vermoedde dat het zelve van eene ſlegter ſoort was dan men gemeenlyk gebruikte. Doch de Directeur van den Vlaamſchen troep NEYTS, verzekerde dat aan het ſmeer zekerlyk niets kon haperen, dewyl het door den vasten Leverancier van den Schouwburg geleverd was, en een van deszelfs bedienden de bakken, des morgens, daarmede gevuld had. Eenigen der Aanſchouweren merkten ook dat het in de Schouwplaatſe zeer benaauwd werd; doch ſchreven zulks aan onderſcheidene oorzaken toe, zonder toen nog om de ware oorzaak te denken.

Eerſte ontdekking van brand.

Maar in het vyfde Tooneel des derden Deels, even na half negen uren, wanneer men op het punt ſtond van het Tooneel te veranderen, werd 'er eene kleine Vlam ontdekt, die uit den Smeerkoker agter het beeld van Thalia te voorſchyn kwam. Zoo ras als men de Vlam beſpeurde, heeft de Tooneelſpeler MOST, den Aanſchouweren toegeroepen dat zy zich maar ſtil moesten houden, want dat alles wel zoude gered worden, en daarna

werd

werd het zelve door den Directeur RAUWS nog eens herhaald Zonder tydverzuim haalde een der Werkluiden een Bakje met water uit de Pomp, die in het Pakhuis naast het Tooneel was, en goot hetzelve, na dat men de Schuif een weinig opgetrokken had, in de Vlamme uit, om (ware het mogelyk) die te bluſſchen; doch toen het water in het ſmeer kwam en de lugt in de koker, vloog de vlam met een vry ſterk gedruis naar boven tegen de onderſte zoldering, die boven den boog lag; en tevens meer ter zyde over het Tooneel voort, gelyk uit de nevens ſtaande Plaat, waarin men het eerſte uitſlaan der Vlamme heeft afgebeeld, duidelyk te zien is. —— Zeer gevoeglyk kunnen wy, onzes oordeels, aan het volgende Vaarsje, ons als toepasſelyk voor de gemelde afbeelding, toegezonden, hier plaats geven.

Hier heeft de Kunst in prent verbazende afgebeeld
Hoe 't woedend vuur ontvlamt, met vreesſelyk vermogen,
Daar 's Amſtels Schouwtooneel in brand vliegt voor elks oogen,
En 't ſpelende vermaak, een bittre droefheid teelt.
Hoe dreunt de ſchoone BURGT van zuchten en van klagten!
Waarheen men 't oog ook wende, is niets dan angst en ſchrik,
Afgryslyk Treurſpel! Ach! rampzalig oogenblik!
De Aanſchouwer beeft, als of de dood hem ſtond te wachten.

 Het

Het vuur loopt middlerwyle al voort naar allen kant.
Reeds ſchynt een Etna zelf een' gloênden ſtroom te braaken.
Men ziet dien van 't tooneel door 't dak des Schouwburgs blaaken.
Nu zoekt vast ieder 't lyf te bergen uit den brand.
Maar ach! hier zyn ook, tot vermeerdering der rampen,
Al te ongelukkigen; zy vinden hier hunn' dood.
Hy, die zyn' vriend nog zoekt te redden uit den nood,
Wordt nevens hem verplet, of ſtikt door rook en dampen.
Wiens hart ontroert niet op het zien van dit tafreel,
Ach! had verbaasdheid hier den ramp niet doen verzwaaren;
Veelligt had ieder nog zyn leven kunnen ſpaaren;
Doch ſchuiven wy 't gordyn liefst voor dit treurtooneel.

M. D. B.

Schielyke voortgang van den brand.

De Vlam nam vervolgens zeer ſchielyk de overhand, ſloeg boven door de Zoldering heen, en vatte beneden in den eerſten Scherm, die omver gehaald en op het Tooneel geſmeten werd. Dit geſchiedde egter niet met genoegzamen ſpoed, of de brand was reeds tot de bovenſte Schermen en de Friezen overgeſlagen, zoo dat het gantſche Tooneel binnen weinige oogenblikken in ligte Vlam ſtond. De dikke en ſamengepakte damp zette zich wel haast naar alle kanten uit, waardoor het gantſche Gebouw als met eene Wolke overtogen werd. De Vlam

ſloeg

floeg ook yllings voort, en vatte in de touwen, aan welken de Kroonen hingen, die, van het Noorden af, een voor een brandende naar beneden vielen, en het eerste Vuur in den Bak bragten. Onmiddelyk daarna viel het Gordyn aan dezelfde zyde neder, en werd dus niet (gelyk eenigen in hunne berigten verkeerdelyk hebben opgegeven) neêrgelaten, om den brand voor de Aanschouweren te verbergen. Het Vuur nam hand over hand naar voren en boven de Schouwplaats toe, en wel met zulk eenen ongelooflyken spoed, dat de Vlam, in minder dan tien minuten tyds, aan de Noordzyde van het Dak, uitsloeg, en dat het gantsche Gebouw reeds ten negen uren van voren tot agteren in fellen brand stond.

Vrugtelooze poogingen om den brand te stuiten.

Hoe zeer de aanwezenden, ter voorkominge van jammerlyke gevolgen, wilden yveren, was alles vrugteloos. Elk zag nu de noodzaaklykheid om, ter behoudenisse van zyn leven, de vlugt te nemen. Op het brandende Tooneel langer te blyven was ten uitersten gevaarlyk. De Evenwigten kwamen, het een na het ander, met een donderend geluid, naar beneden, en alles viel met geweld in stukken van boven. In dit oogschynelyk gevaar om verplet te worden, of met het gantsche gevaarte in te storten, bleven egter eenigen nog poogingen aanwenden

om de woede van het Vuur te ſtuiten, of anderen (ware het mogelyk) te redden. De Directeur Generaal der Stads Gebouwen RAUWS, de Tooneelmeester BRINKMAN, de Machinist TEFFERS, en de twee vaste Timmerluiden, waagden zich nog op het Tooneel, en verzuimden niets, waarvan zy meenden eenige nuttigheid te mogen verwagten. Doch de twee laatstgemelden, eindelyk, indien zy langer vertoefden, eenen gewisſen dood voor oogen ziende, raadden hunne medgezellen, op het ernstigst, om met hun naar een veilig heenkomen om te zien, en namen, toen zy zagen niets met hunne raadgevingen te kunnen winnen, en tevens beſpeurden dat alle moeite, welke men verder mogt aanwenden, niets baten zoude, met hun beiden de vlugt. Gelukkiglyk ontkwamen zy den nood, door aan het einde van het Tooneel, uit een raam in den Gang, die op de Prinſengragt uitliep, te ſpringen; maar de drie overige gingen voort met yveren voor het belang van anderen, en hebben, met deze poogingen bezig, hun leven gelaten. Niets dan enkele gisſingen kan wegens de wyze, waarop zy omgekomen zyn, worden bygebragt; en het eenigſten dat men, ten hunnen aanzien, met zekerheid zeggen kan is, dat zy alle drie, by het opruimen, in of

na-

naby de plaats, waar het Tooneel geſtaan heeft, dood gevonden zyn.

In de Schouwplaatſe zelve was het zeer ellendig geſteld. Zy was op dien noodlottigen Maandag vol aanzienlyke lieden. Op de twaalfſtuivers-plaats waren de minſte, doch in den Bak en de *Loges* bevonden zich zeer vele Aanſchouwers. Zoo ras als men de Vlam zag uitſlaan, was ieder ten uiterſten ontſteld. Schrik en verbaasdheid baarden eene allerbeklaaglykſte wanorde. De meesten waren reeds van hunne plaatſen gevloden. Op het vallen van het Gordyn ylden zy ſterker naar de deuren. De ſchielyke voortgang van den geweldigen brand, de drift om het gevaar te ontvlieden, de ongerustheid van Egtgenooten, Ouders, Kinderen, Vrienden en Bloedverwanten voor elkanderen, liepen hier te ſamen, om eene verwarring te veroorzaken, die den nood grooter maakte, in plaatſe van denzelven te verminderen. De deuren van den Bak, en de *Loges* ſloegen (wat velen hier ook van gezegd hebben) niet naar binnen, maar naar buiten open. Zy waren ook geenszins geſloten, en al hadde zulks plaats gehad, zoude men ze gemaklyk van zich hebben kunnen afſtoten: daarenboven heeft men ze gantsch te onregt zoo naauw beſchreven, dat 'er niet meer dan twee menſchen te gelyk door konden. Zy

Geſteldheid van zaken in de Schouwplaatſe.

wa-

waren dubbel, in het midden van elkanderen ſtaande, en hadden, wanneer zy aan weerzyde opengezet werden, eene wydte van vyf voeten. Maar de ontſteltenis was zoo algemeen en groot dat de uitgang 'er merkelyk, door belemmerd werd. Ligtelyk kan men zich verbeelden, dat de angst en verbaasdheid, elk pogingen deden aanwenden om met allen mogelyken ſpoed buiten te komen, vooral wanneer men in aanmerkinge neemt, dat de Vlam reeds ver in de Schouwplaatſe was doorgedrongen, welke ook met zoo veel rooks en damps vervuld was, dat de ademhaling moeijelyk begon te vallen. Sommigen vielen in flaauwte, anderen raakten door het ſterk gedrang onder de voet, en eenigen uit de *Loges* namen hunne toevlugt tot de Kamer der Regenten. De ſterke begeerte om het gevaar ſchielyk te ontwyken, was oorzaak dat de een den anderen in het wyken tegen hield, en dat de vlugt veel langzamer toeging dan zy, indien 'er eenige bezadigdheid had plaats gehad, zoude toegegaan zyn. —— Op de twaalf ſtuivers plaats, die de hoogſte, en dus het digtst by den brand, en den ſamengeperſten rook was, heerschten geene mindere ontſteltenis en wanorde. De deur, welke in het Poortaal uitliep, was geſloten; doch dezelve werd ſpoedig door iemand, van de gemelde

plaats

plaats komende, open gestoten. Door de deur aan de Prinsengragt, die mede geopend was, zyn ook, verscheidene menschen ontkomen. Eenigen sloegen, door verbaastheid, hier eenen verkeerden weg in, en liepen in plaatse van voor-onder het Tooneel door te gaan, schuinsch onder 't zelve tusschen de gewigten der Zinkluiken heen, waar zy egter een raam vonden, het welk in den Gang op de Prinsengragt uitzag; zoo dat zy door het zelve in stukken te slaan, zich eenen weg ter uitkomste baanden. De Ladder, waarvan men zich gewoonlyk bediende om de Lantarens buiten den Schouwburg te ontsteken, werd tegen eenen muur, op het Binnenplaatsje van den Kastelein uitkomende, gezet, waarlangs velen van de twaalf stuivers plaats afklommen, en dus gered werden. Dewyl men, by het spelen eener Opera, van de Staanplaatse in het geheel geen gebruik maakte, was de deur in het middelschot, door welke men van buiten op die Plaats kwam, gesloten; en men kon 'er alleenlyk uit den Bak door een klein deurtje op komen. Doch deze doorgang, die gemaakt was voor de Aanschouweren, welke in plaatse van te zitten, verkiezen mogten zich in de ruimte, en op de been te begeven, veroorzaakte, dat velen, in het midden der al-

gemeene verwarringe, zich door denzelven wilden redden, maar de deur naar den voorsten uitgang gesloten vindende, moesten zy terug keeren, en zich op nieuw in het gedrang wagen, of daar den dood afwagten, gelyk men, by het opruimen, ook eenige lyken op de Staanplaats gevonden heeft; egter was het deurtje van gemelde plaats, in den Gang, nevens den Bak uitkomende, opengestoten, waar door nog eenige Lieden zig gered hebben. — De meenigte, van alle de Plaatsen afkomende, drong in het Poortaal van den Kastelein zoo sterk op elkanderen aan, dat de uitgang daar mede ten uitersten bezwaarlyk werd. Daarenboven wilde het ongeluk dat eene en daar na beiden de halve deuren door het gedrang toe raakten, waar door vele vlugtenden in hunnen voortgang gestuit werden. Eenigen sloegen het raam aan de Noordzyde in stukken, en vonden door die opening een middel ter ontkominge. Door de vermindering van het gedrang raakte ook de gemelde deur eindlyk weder open, en gaf den luiden die zich voor dezelve bevonden lugt, daar velen hunner, indien de meenigte van menschen in deze plaatse, welke geheel met rook, vervuld was, langer op malkander gepropt en gedrongen geweest ware, zekerlyk in onmagt zouden gevallen zyn.

De

De twee Werkluiden, van welken wy reeds gesproken hebben, van het Tooneel gevlugt zynde, waren buiten den Schouwburg om, naar voren gelopen, en in denzelven gedrongen, om zoo velen der verlegenen, als zy nog redden konden, aan het gevaar te onttrekken. Zy hielpen inderdaad eenigen, die door het gedrang, door de ontsteltenisse, of door de benaauwdheid, welke de rook veroorzaakte, gevallen waren, weder op de been, en bragten hen in veiligheid buiten de Schouwplaats. Onder dezen bevond zich een oud Regent, die op de plaats zoude hebben moeten bezwyken, indien een hunner hem niet opgenomen, en aan het huis van den Wel Edelen Gestrengen Heere J. HOPE, Schepen en Raad, naast den Schouwburg woonende, gebragt had. De trouwhartige Arbeidsman ging vervolgens met eene Kaarse in den Bak, om te zien hoe het daar gesteld ware: doch dewyl zyne Kaars door den sterken rook, die hem ook de oogen verblindde, niet brandende blyven kon, vond hy het best zich van eene lantaren te voorzien, met welke hy weder naar binnen spoedde; maar het ligt in dezelve ging mede uit, en hy bleef nu zoo lang in de Schouwplaatse, tot dat hy verscheidene malen geroepen had: „ zyn hier ook

Getrouwheid van twee Werkluiden, in het redden van eenige menschen.

 „ nog

„ nog menschen? ik zal u helpen". Op dit geroep geen antwoord krygende, ſtak hy het ligt in zyne lantaarn anderwerf op, hield zyne muts boven dezelve, en trad ten derden maale de plaats in. Doch welhaast vond hy zich genoodzaakt de vlugt te nemen, omdat alles van boven tot beneden in volle vlam ſtond, en elk oogenblik dreigde in te ſtorten, gelyk ook kort daarna gebeurde; zoodat dit kostelyk Gebouw in minder dan twee uren tyds, nadat men den brand eerst ontdekt had, in de asſche gelegd werd. Behalven hen, die door den rook bedwelmd zynde, by het inſtorten verplet, of in de Vlammen omgekomen zyn, is, in het ontvlugten der Aanſchouweren, een man, die in het gedrang onder de voet geraakt was, en wanneer men hem te huis gebragt had, nog adergelaten zynde, overleden.

Toeſtand van zaken buiten den Schouwburg.

Allerakeligst zag het 'er ook, buiten den Schouwburg uit. De vlam, die (gelyk wy gezegd hebben) ten negen uren het gantſche Gebouw reeds was doorgevlogen, maakte, door hare uitgebreidheid, eene verſchrikkelyke vertooning. Niet ſlegts was de Stad aan alle kanten zoo verligt dat men op vele Toorens de Uurwyzers zeer duidelyk onderſcheiden, en zien kon welke Uur zy aanduidden;

niet

niet flegts waren de meesten huizen te Amfterdam van boven verligt; maar zelfs dagt men in verfcheidene Noordhollandfche Dorpen dat de brand zeer naby was. Uit fommigen werden Spuiten naar het naastgelegen Dorp gezonden. Volgens eenige berigten heeft deze dwaling wegens de nabyheid der Vlamme, zelfs op de Helder en Texel plaats gehad. Ook verhaalt men dat het fterke ligt te Leyden en in 's Gravenhage is gezien geworden; doch met meer verzekeringe, kunnen wy zeggen dat fommigen te Haarlem meenden dat aan het Tolhek, brand ontftaan was, en zich in die verbeeldinge derwaards begaven. Te Amfterdam was alles in rep en roer. Men hoorde een verward gerugt wegens het groot aantal der gefneuvelden langs de ftraten. In vele huizen heerschte, eene gegronde vrees, dat men by dit noodlottig toeval eenig dierbaar pand, of geliefde Vrienden verliezen zoude. Daar waren Ouders, die hunne Kinderen; Kinderen, die hunne Ouders; Gehuwden, die hunne wederhelft, en velen, die hunne Bloedverwanten, of hunne gemeenzame Vrienden, reeds verloren agtten en betreurden. Gantfche drommen van menfchen vergaderden voor de huizen, welker bewooners zich geregtigd agtten om hunnen nood aan elk te klagen; door de algemeene

verbaasdheid ſcheen alle onderſcheiding van rang als weggenomen; en de werking van ſchrik en medelyden was ſterk genoeg om alle andere hartstogten eenen tyd lang te beteugelen. Zy, die omtrent den Schouwburg woonden, waren, toen de Vlammen naar buiten ſloegen, met reden bekommerd dat zy ook tot hunne Wooningen zouden overſlaan; welhaast bleek het, dat men niet te voorbarig geweest was met Goederen te bergen, en, zoo veel men kon, te zorgen om gevreesde ſchade voor te komen.

Woede van den Brand.

Dewyl de wind uit het Noord-Noord-Oosten woei, was het grootſte gevaar aan de zyde van de Runſtraat, waarin ook de Stal van den Sleeper WINKELMAN, en die van den Heere J. J. DE NEUFVILLE, door het Vuur werden aangetast: de eerstgemelde is gantsch en al, en de laatſte, van agteren geheel afgebrand. Toen de wind een weinig meer naar het Oosten draaide, ſloeg de vlam tot verſcheidene Huizen, verder in de Runſtraat, in den Kalvergang, en op de Prinſengragt agter den Schouwburg ſtaande, over: doch het werd ſpoedig merkelyk ſtiller, waar door het gevaar zeer veel verminderde; zoodat 'er niet meer dan twee kleine Huisjes, in den gemelden Gang, zyn afgebrand, en een, door het inſtorten van eenen muur, is verplet geworden. De meeste rondom ſtaande Huizen waren

eg-

egter zeer beschadigd; de Kelder onder de Timmerloots naast het Tooneel, die, by het huis op de Prinsengragt, aan de Noordzyde van den Gang, verhuurd, en tot een Pakkelder gebruikt werd, is van binnen geheel uitgebrand, en alle de daarin leggende Goederen zyn door het Vuur verteerd. De beschadigde Wooningen, die, niet geheel vernield zyn, worden ten getale van dertig berekend. Men heeft de vonken, ja zelfs stukken brandend hout niet slegts op den Buitensingel, maar ook op den Overtoomschen Weg by de Pestbrug, zien nedervallen. Het Huis van den Wel Edelen Gestrengen Heere HOPE is aan drie Schoorsteenen, op het Voorhuis, aan brand geraakt; een gedeelte van het Agterhuis, waar brandbare stoffen lagen, en dat vlak, tegens de Plaats, waar het ongemak eerst begon, aan was, is meest beschadigd geworden; en indien de waakzaamheid en zorgvuldigheid der Brandmeesteren en Brandgasten, hier niet, met allen mogelyken spoed, poogingen ter stuitinge van het Vuur hadden aangewend, zoude waarschynlyk de gantsche buurt aan de Noordzyde zyn in brand geraakt. Toen de Burgers en soldaten, zoo spoedig als by mogelykheid geschieden kon, waren aangetrokken, werden alle toegangen bezet, om dieveryen en andere ongeregeldheden voor te komen.

De

De Vlammen bleven nog eenen geruimen tyd zoo geweldig woeden, dat men voor het verbranden van alle de Huizen in de Runſtraat, en agter den Schouwburg vreesde; maar de zorgvuldigheid der luiden, die tot de Brandſpuit behoorden, en op het eerſte gerugt waren toegeſchoten, heeft dat gevreesde onheil gelukkiglyk geweerd. De woede van het Vuur in den Schouwburg zelven was zoo hevig, dat men geene vrugt altoos van de yverigſte poogingen om dat Gebouw te behouden kon verwagten, en het uit dien hoofde raadzaamst agtte alle middelen aan te wenden, om Huizen, die weinig of niet waren aangeſtoken, maar telkens gevaar liepen van vlam te vatten, te beveiligen. — Van alle de Vertrekken des Schouwburgs is de Kamer der Regenten het minst beſchadigd geworden, doch de wooning van den Kastelein heeft zeer veel geleden. Van de Keizersgragt af kon maar weinig van de verwoesting, welke de brand veroorzaakt had, gezien worden. Alles was daar genoegzaam in zynen vorigen ſtand gebleven, behalven dat men het halfverbrande Dak, van eenige Pannen ontbloot, beſchouwen kon. Onder de luiden, welke zich in gevaar ſtelden om den voortgang der vlammen te ſtuiten, wordt ook een Pypgast geteld, die, van het huis des Wel Ed. Geſtr. Heeren Schepen

B.

B. HUIDECOPER, neder gevallen, en dood gebleven is.

Het getal der Brandspuiten, welke by deze gelegenheid werden aangevoerd, was een-en-veertig. Eenige derzelven werden op de Prinsen- andere op de Keizersgragt geplaatst. Ook zyn op de Plaats van den Wel Edelen Gestrengen Heere HOPE twee Spuiten gesteld geworden, om op den muur van den Schouwburg, aan de gemelde Plaats belendende, water te geven. Alle, die tot het blusschen van dezen verschriklyken brand de hand leenden, moet men zeggen dat zich zoo mannelyk, en tevens zoo voorzigtiglyk gekweten hebben, dat men des nagts ten twee uren geene reden meer had om voor het verder voortslaan der Vlammen eenigszins bedugt te zyn. In de Platen welke de Prinsen- en Keizersgragten vertoonen, vind men de plaatsing van verscheidene der Brandspuiten afgebeeld.

Getal en Plaatsing der Brandspuiten.

De Plaat vertoonende de Prinsengragt, met de Huizen agter den Schouwburg, en een gedeelte der Runstraat, tot voorby den afgebranden Sleepers-stal; brengt ook voor het oog hoe de Vlam, van de Sluis over de Looijers-gragt gezien zynde, zich vertoond

 heeft.

heeft. Zeer gefchikt is het volgende Byfchrift voor deze Afbeelding.

Hier doet de Kunst, in prent, de Prinfengracht befchouwen,
Waarheen 't verfchriklyk vuur, gelyk een bliksem fchiet;
't Ontvlamt op nieuw; en, ach! 't verfchoont zelfs de Armoe niet.
Zy mag geen klein bezit in 't laag verblyf behouên.

Wie durft, met recht beducht, nu lyf en goed vertrouwen!
Hoe wordt de maat vervuld van jammer en verdriet!
Wat fidd'ring grypt hem aan, die 't aaklig fchouwfpel ziet!
Hoe fmelt het ftoutfte hart, by 't floopen der gebouwen!

De fnoode Baatzucht, die van menschlykheid vervreemd,
Met list de ontftéltenis vast tot haar voordeel neemt,
Beftaat der Nooddruft nog haar deel op 't wreedft te ontrooven.

Och! dat Weldadigheid, die toevlucht in den nood,
Van deernis aangedaan, de milde hand ontfloot!
Maar zacht! . . . geen Stad gaat hier onze Yftad te boven.

M. D. B.

De

De Plaat, waarin men een Gezigt heeft van een gedeelte der Runſtraat, en Keizersgragt, met den Schouwburg van voren, van de Keizersgragt by de Huideſtraat te zien; wyst ook aan waar de Slangen op de gemelde Gragt gelegen hebben. Voor deze ſchikken wy de volgende Digtregels.

Het dak des Schouwburgs ſplyt, en 't vuur breekt door met kracht;
Het toont hier, wyd en zyd, zyn vreesſelyk vermogen,
Terwyl 't verbaasdheid wekt, en angst en mededogen.
Wat aklig treurgeluid rolt langs de Keizersgracht!

Der Burgren zorg en vlyt, op redding ſteeds bedacht,
Zien gloed en brand, hoe fel, ſtoutmoedig onder de oogen;
Ach! waar de wensch gelukt van hun trouwhartig poogen!
Maar neen! de vlam heeft nog haar woede niet volbragt.

Het nooit verzadigd vuur, meer hongrig na 't verſlinden,
Blyft weiden, waar het zich gezweept voelt van de winden,
Des Schouwburgs lot valt ook een' laagen ſtal ten deel.

ô Wisſelzieke loop der ondermaanſche dingen!
Wat is de waereld? niet dan beurtverwisſelingen:
Hier toont ze, in plaats van 't blyde, een droevig Speeltooneel.

M. D. B.

Goederen die door den brand van den Schouwburg vernield zyn.

Dus hebben wy gezien hoe de Schouwburg, met alle deszelfs Tooneelen, Klederen, en verderen toeſtel, door de vlammen is vernield ge-

worden. Het Kabinet van Schilderyen en Teekeningen van PUNT, eenige der Tooneelspelen van DUIM, zyn door het verbranden der plaatsen, welke tot derzelver bewaring dienden, in de assche gelegd. Eenige Kisten met Tooneelen en Tooneeltoestel der Vlaamsche Operisten zyn het vuur ten prooi geworden. Zy hebben egter hunne klederen behouden, dewyl zy alleenlyk die, welke zy ten dien tyde gebruikten, uit hun logement medegenomen hadden, en eene hunner kisten met Tooneelen enz. is in het voorhuis van den Kastelein staande, onbeschadigd gebleven.

De smeuling blyft eenige dagen aanhouden.

Schoon (gelyk wy boven gezegd hebben) de woede van het vuur reeds ten twee uren beteugeld was, bleef egter de puin, en de turf, die aan de Zuidzyde onder den Bak en den Kagchel lag, tot Zaturdag den zestienden van Bloeimaand smeulen. Gedurende alle die dagen bleven eenige Brandspuiten staan, om zoo dikwyls als het noodig was water te geeven; doch op den agttienden der gemelde maand, toen men geene de minste teekens van damp of smeuling meer vernam, werden de nog geblevene Spuiten weggezonden.

Gissingen wegens de oorzaken van dezen Brand.

Omtrent de verscheidene berigten wegens de oorzaken van dezen verschrikkelyken Brand, merken wy aan dat velen derzelven uit loutere gissingen opgemaakt, en de meesten met de

om-

omſtandigheden, welke op het Tooneel plaats hadden, onbeſtaanbaar zyn. Van een hangend touwtje en blikken ſchuifjes voor de Lampions iets te zeggen, is van dingen te ſpreken, die 'er niet gevonden werden, ten ware men alle touwen wilde nemen, waarmede het een of ander opgetrokken of nedergelaten werd, welke egter te ver van het ligt afhingen, om door het zelve aangeſtoken te kunnen worden. Wanneer men de beſchryving, die wy van den ſtaat des Tooneels gegeven hebben, nagaat, dan zal het blyken dat 'er wel groote ſchuiven voor de Smeerkokers, maar geene blikken ſchuifjes voor de Lampions geweest zyn. Het waarſchynlykſte is dat het ſmeer in een der Bakken, door het lang toe blyven der ſchuiven te heet geworden, en aan het vlammen geraakt is; dat die vlam van den eenen tot den anderen bak is overgeſlagen, tot dat zy, eindelyk allen in brand zynde, de bovengemelde beklaaglyke gevolgen hebben voortgebragt.

De pragtige Schouwburg is dus, na honderdvyf en dertig Jaren geſtaan te hebben, tot den grond toe vernield geworden. Weinige oogenblikken zyn genoeg geweest om alles wat hier, gedurende al die Jaren, met groote kosten verzameld, gebouwd en weder herbouwd was, te vernietigen. Het is ons oogmerk niet, poogingen

aan te wenden om de ſchade, welke door dit ongeluk veroorzaakt is, te berekenen. Ook, agten wy het buiten ons beſtek op de byzondere onheilen, die dezen of geenen getroffen hebben, ſtil te ſtaan, of in den lof van zoodanigen, die, terwyl zy tot ſtuiting van den Brand, of tot redding van anderen yverden, zyn omgekomen, uit te weiden. Alleenlyk oordeelen wy het, eer wy ons verhaal beſluiten, gevoeglyk iets te zeggen wegens de voorzorgen, welke men, na den Brand, tot weering van ongelukken en baldadigheden gedragen heeft; en wegens den ſtaat, waar in alles, by het opruimen der Puinhoopen, gevonden werd.

Voorzorgen tot voorkoming van ongeregeldheden, na den Brand.

Des Dingsdags 's morgens, den twaalfden van Bloeimaand, werden, na dat de Burgers afgetrokken waren, aan beide de zyden van den Schouwburg op de Keizers- en Prinſengragten, en ook aan ieder einde van de Runſtraat, houten ſchuttingen gezet, waar by men ſoldaten op de wagt ſtelde, om dus alle toegangen af te ſluiten, en ongeregeldheden, verwarringen en rooveryen voor te komen. De ondervinding had de noodzakelykheid van zulk eene zorge reeds geleerd. Velen was het gebleken dat ſommigen, die in de huizen gedrongen waren, onder voorwendſel van noodlydenden te zullen helpen, door geene andere drift, dan door de verſoeijelyke

zugt

zugt om zich met het goed der ongelukkigen te verryken, gedreven werden. Op eene der Kamers in de Runstraat, was eene groote meenigte Volks opgelopen, om (gelyk zy voorgaven) den luiden in het bergen hunner Meubelen en Bezittingen de hand te bieden; maar men vond dat zy niets anders deden dan Kasſen en Kisten open breken, en het goed op den grond uitſpreiden, waar elk een uitzogt het geen hem meest behaagde. In de eerſte verwarringe zyn 'er zulke ontäarde menſchen in den Schouwburg gedrongen, die de verlegenen, welke zich in het gedrang bevonden, van hun Goud, Zilver, of andere Kleinoodien beroofden; zelfs is de boosheid zoo ver gegaan, dat meer dan een, in het midden der ontſteltenisſe, aan ligchaams deelen, waaraan iets van eenige waardye gehegt was, gekwetst werd. Op de Kamer der Regenten deden eenige onverlaten hun best om de Kasſen met breekyzers te openen; doch door de wakkerheid van ſommige Pypgasten zyn deze eerlooze pogingen verydeld geworden. In de Keuken van PUNT zyn de Paneelen uit de Kasſen geſtoten; het Koper en Tin is uit dezelven geborgen, maar het Zilverwerk, dat 'er in geplaatst was, geſtolen. Uit een Kasje in een der Vertrekken haalde men een

doos-

doosje met eenige Zilveren Lepels en Vorken, die aan den Schouwburg toebehoorden, en waarop de Byenkorf gesneden was. Dezen werden ter berginge overgegeven; doch zyn tot heden niet te regt gekomen. Dit alles toonde dat men tegen het rooven en steelen moest waken. Verscheidene omstandigheden waren 'er ook, welke het nemen van voorzigtige maatregelen, tot voorkoming van verdere onheilen, ten hoogsten noodig maakten. — Toen het gantsche Gebouw was uitgebrand, bleven alleenlyk de muren ter wederzyde Zuid- en Noordwaards staan, nevens een gedeelte der Gevels; de uitgebrande balken van de Zoldering boven den Bak, de afgebrokene en schuinsch nedergevallene balken van de Loges en Twaalfstuivers Plaats, en de planken Vloer van den Bak, die aan de Zuidzyde alleen beschadigd was, zyn mede overgebleven. Deze Vloer is met kleine Straatsteenen belegd geweest; anderszins zoude dezelve gevaar gelopen hebben van tot den ondersten grond toe af te branden. Zonder tydverzuim werd door de Heeren Regenten tot het opruimen orde gesteld, terwyl vier Spuiten nog gedurig water gaven op de smeulende Puin en Turf, welke aan de Zuidzyde onder den Bak lag. Deze turf werd, nevens die onder den Kagchel, vervolgens uitgehaald,

haald, en (gelyk in de Plaat der Ruïne te zien is) op het Erf geſtapeld. Zy was voor het grootſte gedeelte door den Brand onbeſchadigd gebleven; alleen waren de bovenſte lagen door het water doorweekt geworden. De twee Voorgevels boven den Bak, ſtonden zoo gevaarlyk dat men het, ter beveiliginge der geenen, die aan de afgebrande plaats moesten arbeiden, raadzaamst agtte dezelven door middel van eenen Kaapſtang om te winden.

Opruiming der Puinhoopen.

Vele arbeiders werden in het werk geſteld, om de Puinhoopen, in tegenwoordigheid van twee of meer Heeren Regenten, op te ruimen. Dit werd met alle mogelyke omzigtigheid uitgevoerd; overal ziftte men de kleine Puin, of men ook nog eenige kostbaarheden kon ontdekken; en de verongelukte menſchen werden door het geen zy by of omtrent zich hadden, kenbaar. Het gevondene werd den Heeren Regenten ter hand geſteld, en de Lyken werden op hunne Kamer gebragt, om daar bewaard te worden, tot dat het een en ander den naastbeſtaanden gevoeglyk kon worden overgeleverd.

Getal van vermiste en gevondene Perſonen.

Alle Perſonen, welke men vermist en aangegeven heeft, zyn ook gevonden geworden; derzelver getal beloopt (hoe groot het ook moge gemaakt zyn) niet meer dan zestien, waarvan vier omtrent

het Tooneel, en twaalf aan de Zuidzyde van den Bak, op of omtrent de Staanplaats omgekomen zyn. Des Dingsdags had men de vermiste Perfonen reeds aangegeven, en zy waren noch meer, noch anderen dan de gevondenen. Voor het levendig te regt brengen van twee derzelven zyn honderd Gouden Ryders beloofd geworden. Wy meenen zoo wel wegens de juistheid van het opgegeven getal overtuigd te zyn, dat wy alle berigten, die het grooter maken, gerustelyk als onnaauwkeurig befchouwen durven. Velen der arbeideren hebben verklaard bereid te zyn om de regtmatigheid dezer opgave ten allen tyde met eede te bevestigen. De lysten, waar in meer lyken geteld worden, zyn uit losfe gerugten overgenomen. Dus heeft men, by voorbeeld, eenen perfoon uit Alkmaar genoemd; doch uit verfcheidene verzekeringen, welke wy van luiden die te Alkmaar woonen, ontvangen hebben, is ons gebleken dat niemand uit die Stad is vermist geworden. Ook heeft men (om van anderen niet te reppen) mede zonder eenigen grond, gefproken van eenen Harlinger Schipper; en eindelyk heeft men luiden onder de vermisten geteld, welke zekerlyk niet tot derzelver getal behoorden gebragt te worden, als, by voorbeeld, den verdrongen Perfoon en den Pypgast, welke men (gelyk uit ons verhaal

ge-

genoegzaam is op te maken) niet onder de gesneuvelden in den Schouwburg kan rekenen. Het is egter geenszins te verwonderen dat, in de eerste hevigheid der ontroeringe voor het verongelukken van vele menschen is gevreesd geworden, om dat de Schouwplaats met eene meenigte van Aanschouweren vervuld was, en het gerugt doorgaans zeer voorbarig is met bloote waarschynlykheden, ja zelfs loutere gissingen, als waarheden te verspreiden. Dus heeft men, onder anderen, verteld dat eenige verbrande Personen op den Voorburgwal in eene Schuit gebragt, en vervolgens naar Saandam gevoerd waren; doch by naauwkeuriger onderzoek is bevonden dat het eenige Tapyten geweest zyn, die naar de Vulmolen gezonden werden.

Aanwyzing van den tyd wanneer de vermiste Personen gevonden zyn.

Wy maken dan geene zwarigheid om ons berigt als het egtste, het welk tot heden toe is gemeen gemaakt, op te geven. De tyd, wanneer de zestien verongelukte Personen gevonden zyn, kan op de volgende wyze bepaald worden:

Op *Dingsdag voor den Middag.*

Zyn vier Mannen en vier Vrouwen, voor aan de Zuidzyde van den Bak en de Staanplaatse, gevonden.

 Op

Op *Donderdag*, *na den Middag.*

Vond men den Kleermaker van den troep van NEYTS, onder de Puin, op de Hoogte daar de Kagchel geweest is.

Op *Vrydag*, *'s Morgens.*

Den Tooneelmeester BRINKMAN, onder den doorloop van het Tooneel.

Op *Zaturdag*, *'s Morgens.*

Vond men eene Vrouw aan de Zuidzyde van den Bak.

Op *Zondag*, *'s Morgens.*

Werd de Machinist TEFERS, in het Pakhuis, en nog een Perſoon, aan de Zuidzyde van den Bak, gevonden.

Na den Middag.

Vond men twee Perſonen, aan dezelfde zyde, en eindelyk den Directeur C. RAUWS, op de Turf die onder den Kagchel gelegen heeft.

Als eene der meldenswaardige byzonderheden, teekenen wy aan, dat alle de gevondene Horologien op half tien, of quartier voor tien uren, ſtil ſtonden, waaruit men het oogenblik van de grootſte hitte der Vlamme, als mede den korten tyd, waarin het gantſche Gebouw is geſloopt geworden, kan opmaken.

Op

Op Maandag den agttienden van Bloeimaand was het geheele Erf reeds opgeruimd, en blyven ſtaan, gelyk in de Nevenſtaande Plaat te zien is, behalven dat eenige Puin en afgebrokene Balken, welke op Zaturdag, wanneer de Teekening gemaakt is, daar nog gevonden werden, toen waren weggehaald.

Op deze Plaat pasſen de volgende Digtregels, dewyl zy de Ruïne, na het afbranden, vertoond, nevens de Huizen, die, door den Brand aangeſtoken of beſchadigd zyn.

Zie hoe 't vernielend vuur, van woeden nimmer moê,
Den Schouwburg heeft geſloopt tot zyne grondvest toe;
Ach! waar 't aan elk gelukt dien brand in tyds te ontvluchten!
Ach! had men om 't verlies des Schouwburgs ſlechts te zuchten!
Aanſchouwer treur, ja treur als ge op deez' puinhoop ziet;
Beklaag het ongeluk, maar vloek den Schouwburg niet,
Noch hen, die, om vermaak, betraden zynen drempel.
't Verdelgend vuur ontziet geen' godgewyden Tempel:
Maakt, waar 't zyn voedſel vindt, haast alles lotgemeen.
De tyd vereeuwigt dat in duurzaam Marmerſteên;
Zoo blyft de nazaat zelf,'t geheugen nog bewaren;
Beſchrei dan 't ongeluk; laat uw vooroordeel varen.

M. D. B.

Besluit. De weggehaalde puin is op een veld agter de Plantagie gebragt, daar met houten schuttingen afgeschoten en naderhand, benevens het gebrand en beschadigd Hout, verkogt geworden. De Turf, die op het Erf gelegen heeft, is van daar naar het Burger-weeshuis vervoerd. Het Yserwerk en de Gewigten, welke men nog van eenig gebruik oordeelde, is naar een Ysergietery ter berging gebragt, en het geen door het Vuur onbruikbaar geworden was, heeft men, benevens het Koperwerk, verkogt. Het Goud en Zilver, waarmede de Tooneelklederen versierd geweest zyn, heeft men voor zoo veel 'er van, onder de Puin gevonden is, naar den Essayeur van de Wisselbank gebragt, om gezuiverd te worden. Vervolgens is door den Ed. Gr. Achtb. Oud-raad op den agttienden van Zomermaand goedgevonden, dat de grond in drie partyen verdeeld, en ter verkopinge aangeslagen zoude worden, welke verkoping op den zeventienden van Oogstmaand, op de navolgende wyze geschied is.

N. 1. Het Erf met de Huisinge, gediend hebbende voor de Heeren Regenten, als mede voor den Kastelein, benevens de Grond, daar de Bak geweest is, samen groot 150 voeten, *f* 12700 : —

N. 2.

N. 2. Het Erf met de daar op ſtaande Muuren, agter N. 1. gediend hebbende tot het Tooneel, benevens de Gang welke zyn uitgang op de Prinſengragt heeft, lang 119 voeten, te ſamen groot 150 voeten, ƒ 5050: —

N. 3. Het Huis op de Prinſengragt, met het uitgebrande Pakhuis naast gemelden Gang, met een' vryen Uitgang in denzelven, ƒ 9750: —

Waar na N. 1. en 2. weder by elkanderen opgeveild, dog aan de eerſte Koopers gebleven zyn; maar deze Erven zyn door de Regenten der Roomſche armen voor dat de Overdragt geſchiedde, overgenoomen, om tot een armen Comptoir aan te leggen. Dus heeft de geheele Grond, zeven- en twintig-duizend en vyfhonderd Guldens, opgebragt.

Het beſluit om geenen Schouwburg op dezelfde plaats weder op te rigten, is derhalven genomen, en tevens eene Commisſie uit de Vroedſchap benoemd, om te delibereeren, of, en op welk eene plaatſe, een Nieuwe Schouwburg zoude opgeregt konnen worden. De hartelyke wensch van velen is, dat Amſtels Burgery door den tyd het redelyk vermaak genieten mooge van op eenen Schouwburg te roemen, welke als eene Kweekſchool van Smaak, Vernuft en Welſpre-

kend-

kendheid mag worden aangemerkt. De jammerlyke Brand, welken wy hier beschreven hebben, geeft niet den minsten grond tot ongunstige oordeelvellingen over een welbestierd Schouwtooneel, waarop fraaye Kunststukken, door personen, die zich bekwaam gemaakt hebben om dezelven naar behooren uit te voeren, den volke vertoond worden. Indien men het loflyk oogmerk der eerste Invoerderen van deze uitspanninge niet uit het oog verliest; indien men by derzelver herstelling hun ontwerp zoo veel tragt te beschaven en te verbeteren, als ons Vernuft sederd hunnen tyd in beschaafdheid, en onze Smaak voor Kunsten en Wetenschappen in verhevenheid zyn toegenomen, dan hebben wy reden om te denken, dat een Schouwburg, in ons Vaderland, het middel kan zyn om den bloei der fraaye Letteren niet slegts meer en meer te bevorderen, maar ook om de zeden te hervormen.

RAADT

R A A D T

Aan hun, die ter gelegenheid van het verbranden

VAN DEN

AMSTERDAMSCHEN

SCHOUWBURG,

Het gevaar gelukkig ontkomen zyn.

KLINKDICHT.

Gy zyt dan door de gunst van 's Hemels handt geredt,
En zyn Barmhertigheid hadt met U mededoogen,
Die U het doodtsgevaar heeft wonderbaar onttogen,
En door zyn ſterke magt uw' ondergang belet.

Ontſluit 't verblindt verſtandt, rys op uit 't zondebedt;
Kom als een Arend naar Godts hemelthroon gevlogen,
Val voor zyn voetſchabel ootmoedig neêrgeboogen,
En ſmeek dat lyf en ziel blyf rein en onbeſmet.

Wat is al 't ſchynvermaak der Waereldt? ., valsch
en ligt!

Een hoger denkbeeld roept U dankbaar tot uw' pligt;

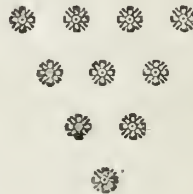
Ai blyf in 't Yd'le niet, met uw gedachten zweven!

De Waereldt gaat voorby met haar begeerlykheidt,

Maar die de wille doet van 's Hemels Majesteit,

Zal hier gelukkig zyn, en namaals eeuwig leven.

G. KLINKHAMER.

G E-

GEDACHTEN,

Op den Avond van den 11de May, 1772.

ô Heuchlyke Avondſtond, hoe veel' bevalligheden
Spreid ge in deez' lentetyd zo mild voor elk ten toon!
De gulde dagtoorts daalt allengskens naar beneden;
Het blaauwe luchtgewelf vertoond ons al zyn ſchoon.
Ik zie reeds de Avondſtar by gindſche wolk verſchynen:
Al 't ander ſtarrenheir ſtaat op zyn post, bereid,
Om als het duister nu de klaarheid doet verdwynen,
Zich te openbaaren, door de gantſche lucht verſpreid.
't Noordöosten windje doet de wolken reeds vertrekken:
Ze ontvluchten hunne plaats, en . . . . . . maar wat aaklig rood
Komt in 't Noordwesten zich voor myn gezicht ontdekken?
Is dit natuurlyk?.. neen ... waar ofdit uitontſproot?

 Hoor ....

Hoor! . . . welk een woest gedruis verfpreid zich langs de ftraaten?

Men mompelt daar is brand ... hoe! weet men nog niet waar?

Ik hoor een' naaren galm, 'k zie elk zyn huis verlaaten.

De gantfche lucht word vuur! de Stad fchynt in gevaar!

Helaas! waar is de brand? . . . wat hoor ik! ... kan het weezen?

Hoe! . . in den Schouwburg! ach! de fchrik flaat my om 't hart.

Wat felle ontroering is in myn gemoed gereezen?

De Schouwburg in den brand! . . . hoe yslyk! . . . welk een fmart! . . .

Myn Vader! .. ach! ik beef! ... ô aaklige gedachten!

Hy is 'er ingegaan! hoe komt hy weder t'huis?

Zal ik hem levendig of dood te rug verwachten?

Zou hy misfchien nog wel? ... maar welk een naar gedruis! . . .

Het zyn twee Spuiten die zich yvrig derwaart fpoeden.

Daar

Daar 's nog een derde! ô welk een deerniswaard'
gezicht!

Daar ik de felheid van de vlam hier kan bevroeden:

Daar all' de toppen van de huizen zyn verlicht.

Wat ysfelyke brand! . . . zacht! . . 'k heb daar volk
vernomen:

Het fpreekt! . . komt! hooren wy naar deez' verbaasde reên . . . .

„ 't Is met de Schouwburg thans rampzalig omgekomen.

„ Het vuur tast alles aan! hy 's weg, daar is 'er geen!

„ Myne oogen zagen reeds een aantal vluchtelingen,

„ Van allerlei geflacht, en ouderdom, en ftaat,

„ Elkander in de poort op 't deerelykft' verdringen.

„ Ik zag hen zelfs vol angst nog vlugten langs de
ftraat!

„ 'k Heb veelen zwaar gekwetst den Schouwburg uit
zien draagen.

„ Ach! menig vind gewis in deeze puin zyn graf!

„ Men hoort niet anders als gezucht en droevig
klaagen.

 „ Nooit

„ Nooit zag ik zulk een' brand die zo veel onheil gaf!
„ Het kunstige Tooneel met al zyn toebehooren;
„ Al 't kostelyk gewaad der Speelers, zo veel ſchat,
„ Kunstwerken, en ſieraad dat ieder kon bekooren,
„ De vlam heeft alles op het ſchriklykſte aangevat.
„ Niets komt hier van te recht; het vuur zal 't all' verſlinden!
„ De naaste huizen ſtaan ook reeds in vollen brand!
„ Waar zal men zo veel volk, waar zo veel ſpuiten vinden,
„ Tot bluſſing van een vlam verſpreid aan allen kant?
„ ô (roept een ander,) laat het vuur vry 't all' verteeren;
„ Indien de menſchen, uit dit ysſelyk gevaar'
„ 't Nog maar ontkomen en gelukkig t'huiswaarts keeren.
ô Hemel! maak, ei maak toch deeze woorden waar!
Maar ach! hoe lang zal ik nog in verlangen blyven?
De Nacht komt aan, waar door de naarheid ſteeds vermêert.
Wat mag myn Vader toch in dit geval bedryven?

Ach!

Ach! mooglyk is hy door dien vuurvloed reeds verteerd!

ô God! die bittre ramp doet my het ergſte ſchroomen.

Hoe zal myn waardige Oom (*), hoe zyne Bedgenoot',

Dit ſchrikkelyk gevaar, dees felle vlam ontkomen!

Waar vluchten zy toch heen in deezen bangen nood?

Helaas! myn waarde Moey, moest dit uw trouwfeest weezen?

Is dit de vreugd die ge aan u zelve had beloofd?

Is dit dat Echtverbond, door ieder zo gepreezen?

Ach! hoe rampzalig word u alles hier ontroofd!

De woede van het vuur ſchynt niets te zullen ſpaaren:

Al 't geen uw Echtgenoot, met zo veel zorg, en vlyt,

En oordeel, had vergaard een lange reeks van jaaren,

Verteerd in ſtof en asch in zulk een' korten tyd!

ô Hemel! welk een lot!... maar 'k zal u niet weêrſtreeven:

Gy

(*) De Heer Jan Punt.

Gy zyt het die 't hen gaaft, gy neemt het uwe
maar;

Gy zyt dezelve nog die 't hen kan wedergeeven.

Ach! dat gy op myn beê hun dierbaar leven ſpaar'!

Wil hen, wil elk behoên door uw weldaadigheden.

Geef, dat myn Vader toch op 't ſpoedigſt' her-
waarts keer';

Opdat myn angst en ſchrik .... 'k zie iemand na-
der treeden....

Hy is 't! God zy gedankt! ik vind myn' Vader weêr!

Nu zal ik verder my in 's Hemels gunst beveelen:

Het is de hand van God die alles heeft verricht;

Hy is 't die heeft gewond: Hy is 't die weêr kan
heelen.

Geduld in tegenſpoed is Christelyke pligt.

J. FOKKE.

O P

OP HET AFBRANDEN, VAN DEN AMSTERDAMSCHEN SCHOUWBURG.

Den 11den van Bloeimaand, 1772.

Wat ſchrik is in dit avondüur,
Den burgren om het hart geſlagen!
Men woelt, men draaft, men ſlaat aan 't klaagen!
Help Hemel! 'k zie de lucht in vuur!
Wat ramp moog de Amſtelſtad genaaken?
Helaas! ik zie van allen kant
Den Schouwburg in den lichten brand,
De vlam doet dak en bindten kraaken!
Zult ge, ô verſchrikkelyke Vlam!
Zult gy myn ſchoonen Schouwburg ſloopen?

Is hier geen redding dan te hoopen,
Hoe menigëen ze in nood bekwam!
Wat gloed, die 't alles moet verteeren! ....
Helpt, Burgers! helpt! 't is meer dan tyd,
Het vuur verſpreid zich wyd en zyd,
Men kan zyn' ſnellen loop niet keeren!
ô Neen! myn Schouwburg gaat ten grond;
Myn Schouwburg, daar de nyvre byën
Het Weesje troostten in zyn lyên,
Daar de Oude Stok zyn hulpe vond;
Die meerder dan eene eeuw geleeden
De gunst van ieder tot zich trok,
Ons Ernst vertoonende onder Jok,
En ſpeelend' bragt tot goede zeden.
ô Nut vermaak in ledigheid!
Myn Burgt, nooit waren uw tooneelen
Geſchikt om 't ydel hart te ſtreelen,
Maar tot der deugden lof bereid,
Hiertoe zocht ge ieders borst te ontſteeken.

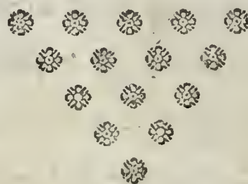
Moet

Moet nu een vreesſelyke gloed
Uw luister dooven, ja verwoed
ô Pronkſtuk! u tot puin verbreeken!
De Zangberg dreunt van 't naar geſchal.
De Zusters ſlaan thans droeve toonen,
En gy, Poëten, Febus Zoonen,
Beſchreit dit deerlyk ongeval!
Wat plukten gy al kunstlauwrieren,
De vruchten uwer Poëzy,
Toen gy myn Schouwburgs eeuwgety
Zo ſchoon, zo gloriryk mogt vieren.
De Laster moog' vry, in 't verſchiet,
(Wyl hy reeds meent te zegepraalen)
Nog op myn' Schouwburg ſchimpen, ſmaalen,
Geen nood! 't beneemt zyn waarde niet:
Die zal en tyd en nyd verduuren,
Zo lang de Dichtkunst in myn Stad
Word op haar' rechten prys geſchat,
Haar' zetel vest in Amſtels muuren.

Ver-

Vertoont ge, ô Schouwburg! die dus lang'
Gewoon waart ſpeelende ons te leeren
Hoe 't Ondermaanſche al kan verkeeren,
Dit yslyk in uw' ondergang?
Gy zult welhaast weêr 't hoofd opbeuren,
In weêrwil van den bitzen nyd,
Dan juich de Kunst, op 't hoogst verblyd,
Hoe ze ook uw lot nu moet betreuren.

M. D. B.

J: & J: A: Crajenschot: Excudunt.

Afbeelding van de Schouwplaats, geduurende den Brand
van den Schouwburg te Amsterdam; den 11den May, 1772.

ô Schouwplaats, daar men 't nut zich met vermaak zag paaren,
Waar 't oog, het oor, het hart wierd door de Kunst verheerd!
Thans zyt gy een spelonk vol angst en doodsgevaaren:
Gelukkig die de vlam ontkomt die u verteert!
R.

Vue de la Salle du Spectacle d'Amsterdam,
pendant l'Incendie; le 11e May, 1772.

ô Salle, qui longtems fus un lieu d'allegresse,
Où l'Art touchoit le coeur & l'oreille & les yeux!
Te voila transformée en antre de detresse:
Heureux qui peut te fuir en ton désastre affreux!
R.

J. Crajenschot, Excudit.

Afbeelding van den Brand op't Tooneel in den Schouwburg te Amsterdam; den 11den May, 1772.

De vlam barst uit: elk voelt door schrik zich overheeren:
Hoe schielyk kan't vermaak in jammerklagt verkeeren!
R.

Representation de l'Incendie du Theatre de la Comedie à Amsterdam; le 11 May, 1772.

La flamme éclate on fuit: d'effroi le sang se glace
Qu'en un moment souvent la joye aux pleurs fait place!
R.

T. Crajenschot, Excudit.

Afbeelding van den Brand van den Schouwburg te Amsterdam; den 11den. May, 1772. van de Keizersgracht te zien.

De Schouwburg, 't fraai Tooneel, 't sieraad van Amsterdam,
Word dus op 't onverwachtst vernield door 't woên der vlam.
R.

Representation de l'Incendie de la Comedie à Amsterdam; le 11. May, 1772. vue du Keizersgracht.

Ainsi le feu detruit, en un fatal instant,
Le Spectacle fameux, d'Amsterdam l'ornement.
R.

J. Crajenschot, Excudit.

C. Bogerts delin. & sculp. — P. Crayenschot Excudit

Origineele Afbeelding van de Overblyffels van een Amsterdamschen Schouwburg; op den 11den May 1772 verbrand.

A. Het Tooneel.
B De Bak.
C. Tegenwigten der Schermen.
D. Balken van de Logies.
E. Beschadigde Huizen in de Runstraat.

Tableau Original des Ruines de la Comedie d'Amsterdam; reduite en cendres le 11 May 1772.

A Le Theatre
B. Le Parterre
C Contrepoids des Decorations
D. Soliveaux qui soutenoient les Loges
E. Maisons endommagées du Runstraat

S. Feitama
J. de Marre
L. Pater.
Merken
N. v. d. Meer Jun.
del. et fecit.

HISTORIE

VAN DEN

NIEUWEN AMSTERDAMSCHEN

SCHOUWBURG.

XXI, 3

2 vols in one

*[4], A-L[4], M[2]; [*][4], A[4]-G[4]

[viii], 80, [12]; [viii], 56 pp.

Two Eng frontis 2 title-page vignettes

14 folding Engraved plates

